

Research Paper

Sociological explanation of university students' deviant behaviors: empirical test of braithwaite's reintegrative shaming theory

Paria Ansari¹, Akbar Aliverdina^{2*}, Mahmoud Sharepour³, Nader Razeghi⁴

1. PhD, Sociology of Social Problems in Iran, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

2. Professor, Department of Sociology, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

3. Professor, Department of Sociology, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

4. Associate Professor, Department of Sociology, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.139606.1351>

Received: August 20, 2023

Accepted: March 9, 2024

Available online: June 21, 2024

Keywords: reintegrative shaming, shaming, reintegration, stigmatization, deviant behavior.

Abstract

Interactional approach to social deviations leads the definition of this concept and its control practices to the strengthening of cultural strategies for controlling deviant behaviors. Reintegrative shaming theory is one of the well-known cultural strategies for controlling deviant behaviors, which can be a breakthrough in the cultural-social context of Iranian society. This theory is concerned with the ways in which society responds to crime and the criminal; either by shaming them in stigmatizing ways or by reintegrating them. Therefore, the present article intends to achieve a deeper understanding of this theory by experimentally testing this theory while explaining the sociological behavior of deviant students. The findings of this article were collected by survey method and by completing the questionnaire, from 831 students of 5 selected public universities in Tehran. The results of the regression analysis show that stigmatization, deviant friends, adherence to moral values and shame displacement play a role in explaining deviant behaviors of students. In general, the results of the mean difference test prove that significant differences have been seen between male and female students in terms of independent variables, which means that the mean of shaming, reintegration, interdependency, shame acknowledgement, shame displacement, shame internalization and adherence to moral values in female students is more than male students. While the mean of communication with deviant friends is higher in male students than female, and also no significant difference in stigmatization has been observed between both sexes.

Ansari, P., Aliverdina, A., Sharepour, M., Razeghi, N. (2024). Sociological explanation of university students' deviant behaviors: empirical test of braithwaite's reintegrative shaming theory. *Sociology of Culture and Art*, 6 (2): 32 – 56.

Corresponding author: Akbar Aliverdina

Address: Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

Tell: 01135302651

Email: aliverdina@umz.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction

Nowadays, as a result of the development of interactional, constructive and discursive perspectives in the study of social deviations, policymaking approaches regarding the control and prevention of social harms have undergone tremendous changes. Such approaches to social deviations lead to the definition of this concept and its control procedures and the strengthening of cultural strategies for controlling deviant behaviors. The theory of reintegrative shaming is known as a theory that relying on cultural and social characteristics, has the ability to be a pioneer in the field of moral control and prevention of deviant behaviors and provides valuable policy implications in the field of policymaking to control university students' deviant behaviors.

The objectives of this thesis are experimental testing and verifying the acceptability of Braithwaite's reintegrative shaming theory in university students, investigating the relationship between the dimensions of reintegrative shaming and the dimensions of deviant behaviors in university students; using supplementary variables of the reintegrative shaming theory to increase its explanatory power; investigating the gender claims of the reintegrative shaming theory; studying the applicability of the reintegrative shaming theory; scrutinizing the policy implications of the reintegrative shaming theory regarding university students' deviant behaviors.

In this thesis, the reintegrative shaming theory, which is an interactive and integrated theory, is used to explain university students' deviant behaviors. This theory is a cultural strategy for controlling deviant behaviors and can be a breakthrough in the context of Iranian society, where cultural values such as shame and repentance are prominent. The mentioned theory is related to the procedures through which society responds to crime and criminals, either by shaming them in a stigmatizing way or by reintegrating them. Braithwaite believes that societies in which shaming is associated with reintegration have experienced a lower rate of deviant behavior, and on the contrary, when shaming is associated with stigmatization, due to the exclusion of the individual from conventional bonds, surrounding him with deviant subcultures, and being exposed to conflicting values with acceptable values in society, there is a higher rate of deviant behaviors.

2- Methods

The present thesis is based on a survey method, and It has been done by completing 831 questionnaires from male and female students of 5 governmental universities under the Ministry of Science, Research and Technology in Tehran (Tehran University,

Shahid Beheshti University, Allameh Tabataba'i University, Amirkabir University of Technology and Iran University of Science and Technology) selected in the sample. According to the requirements and transtheoretical considerations, the cross-sectional design of the research has been planned, and data collection took place in December and January 2023. Also, multi-stage cluster sampling has been used in this design. Correlation coefficients, analysis of variance and multivariate regression tests were used in order to analyze data and test hypotheses, and the findings were analyzed using SPSS software.

3- Findings

The findings of the current research indicate that the variables of stigmatization, shame displacement, and communication with deviant friends have negative effects on committing deviant behaviors by university students, while adherence to moral values, as the most important independent variable in the analysis of students' deviant behaviors, has a positive effect. The variables of shaming, reintegration, interdependency, shame acknowledgement and shame internalization are not included in the regression model to explain the deviant behaviors of university students. In general, the results of the mean difference test prove that significant differences have been seen between male and female students in terms of independent variables, which means that the mean of shaming, reintegration, interdependency, shame acknowledgement, shame displacement, shame internalization and adherence to moral values in female students is higher than in male students. While the mean of communication with deviant friends is higher in male students than female students, no significant difference in stigmatization has been observed between both sexes.

4- Discussion & Conclusion

The solutions to this theory can be proposed at different micro and macro levels. Considering that the Iranian society has a lot of cultural affinity with the assumptions of this theory, its policy implications can be used by policymakers and social control agents in universities to reduce and control students' deviant behaviors. Among them solutions are pointed such as promoting students' interdependency with their families, promoting interactions between students and professors, improving the quality and quantity of interpersonal interactions between students and their peers, presenting discursive parenting styles, reducing the consequences of formal dealings by control agents in the university in the face of students' high-risk behaviors, replacing punitive measures with restorative methods in the university, holding group discussions, using informal sources of control in addition to the formal ones, paying attention to

Ansari, P., Aliverdinia, A., Sharepour, M., Razeghi, N. (2024). Sociological explanation of university students' deviant behaviors: empirical test of braithwaite's reintegrative shaming theory. *Sociology of Culture and Art*, 6 (2): 32 – 56.

community-based approaches, nurturing active citizens, building a university community, using elements of local and religious culture such as shame and repentance in reducing The deviant behavior of the students and the reform of judicial procedure and movement towards restorative justice.

5- Funding

This article did not have funding support.

6- Authors' Contributions

All stages of this research have been done jointly by the authors.

7- Conflict of Interests

The authors declare no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریتویت

پریا انصاری^۱، اکبر علیوردی‌نیا^{۲*}، محمود شارع‌پور^۳، نادر رازقی^۴

۱. دکتری جامعه‌شناسی مسایل اجتماعی ایران، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۲. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۳. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

۴. دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

<https://doi.org/10.22034/scart.2024.139606.1351>

چکیده

رویکرد تعاملی نسبت به انحرافات اجتماعی، تعریف و رویه‌های کنترل آن را به سمت تقویت راهبردهای فرهنگی در کنترل رفتارهای انحرافی هدایت می‌کند. نظریه شرمساری بازپذیرنده بریت ویت از جمله راهبردهای فرهنگی شناخته شده در کنترل رفتارهای انحرافی است که می‌تواند در بستر فرهنگی- اجتماعی جامعه ایران راهگشا باشد. این نظریه به روش‌هایی مربوط می‌شود که از طریق آن جامعه به جرم و مجرمان پاسخ می‌دهد؛ یا با شرمسار کردن آن‌ها به گونه‌ای انگ‌زننده یا با بازپذیری آن‌ها. بنابراین مقاله حاضر در نظر دارد تا با آزمون تجربی این نظریه ضمن تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان، به شناخت ژرف‌تری از این نظریه نایل آید. یافته‌های مقاله حاضر به روش پیمایش و با تکمیل پرسشنامه، از ۸۳۱ نفر از دانشجویان ۵ دانشگاه دولتی منتخب در شهر تهران، گردآوری شده‌اند. نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه گویای آن است که متغیرهای انگ‌زنی، دوستان منحرف، پایبندی به ارزش‌های اخلاقی و جابه‌جایی شرم در تبیین رفتارهای انحرافی دانشجویان نقش دارند. به‌طور کلی نتایج آزمون تفاوت میانگین‌ها گواهی آن است که تفاوت‌های معناداری در میان دختران و پسران دانشجو به لحاظ متغیرهای مستقل دیده شده است، بدین معنا که میانگین شرمساری، بازپذیری، به‌هم‌پیوستگی، پذیرش شرم، جابه‌جایی شرم، درونی‌سازی شرم و پایبندی به ارزش‌های اخلاقی در دختران دانشجو بیش از پسران دانشجو است. در حالی که میانگین ارتباط با دوستان منحرف در پسران دانشجو بیشتر از دختران است و هم‌چنین تفاوت معناداری در انگ‌زنی بین هر دو جنس مشاهده نشده است.

تاریخ دریافت: ۲۹ مرداد ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۹ اسفند ۱۴۰۲

انتشار آنلاین: ۱ تیر ۱۴۰۳

واژه‌های کلیدی: شرمساری بازپذیرنده، شرمساری، بازپذیری، انگ‌زنی، رفتار انحرافی.

استناد: انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریت‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲-۵۶.

* نویسنده مسئول: اکبر علیوردی‌نیا

نشانی: بابلسر- دانشگاه مازندران- دانشکده علوم انسانی- گروه علوم اجتماعی

تلفن: ۰۱۱۳۵۳۰۲۶۵۱

پست الکترونیکی: aliverdinia@umz.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

انحراف اجتماعی سازه‌ای اجتماعی، فرهنگی و گفتمانی است و تأکید بر هر یک از این وجوه دارای آثار گفتمانی و دلالتی خاص خود در برخورد با انحرافات اجتماعی و سیاست‌گذاری در باب آن است. نوع رویکرد نظری اتخاذ شده توسط صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران نقش بی‌بدیلی در تعریف، بازنمایی و تصمیم‌سازی در خصوص انحرافات اجتماعی دارد. بر این مبنا تصور ماهیتی اجتماعی و فرهنگی برای انحرافات اجتماعی نه تنها مفهوم‌سازی آن بلکه بازنمایی و سیاست‌گذاری در خصوص آن را نیز دستخوش تحول می‌سازد. در دوران معاصر با مسلط شدن رویکرد تعاملی، انحرافات اجتماعی تعاریف متفاوتی را از سر گذرانده و پیروی آن رویه‌های برخورد با آن دستخوش تحول شده است. در این راستا، ساختارهای کلان و پنهان فرهنگی- اجتماعی در جوامع با ارائه سازوکارهای خود برای پیشگیری از جرم گام بر می‌دارند و این قدرت را دارند تا به واسطه فرهنگ و جامعه‌پذیری، سطحی از کنترل را از خلال مبادی غیررسمی کنترل اجتماعی اعمال نمایند. بدین نحو رویکرد برنامه‌ریزان نیز بر شناخت و ریشه‌یابی اجتماعی و فرهنگی بروز رفتارهای انحرافی و رویکردهای پیشگیرانه اجتماع‌محور متمرکز شده است. از این رو پژوهش‌های گسترده‌ای جهت شناخت زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی انحرافات اجتماعی و کاهش آن صورت پذیرفته چرا که برنامه‌ریزی در راستای شناخت، پیشگیری و درمان مسائل اجتماعی همواره از جمله دغدغه‌های برنامه‌ریزان دستگاه‌های اداری و اجرایی کشور بوده است. این مهم در سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران تحت عنوان سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه که سیاست‌های کشور را در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی مشخص کرده است نیز مورد توجه قرار گرفته و بر فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش جهت رفع آسیب‌های اجتماعی جوانان تأکید شده است. همچنین طبق بند پنجم اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی، «اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین» نیز از وظایف کلیدی قوه قضائیه عنوان شده است (جهانگیر، ۱۳۸۴: ۸۳). لیکن باید توجه داشت که پیشگیری از جرم تنها به تلاش‌های دستگاه قضایی و فعالیت‌هایی شامل افراد و گروه‌ها محدود نمی‌شود بلکه شامل حوزه عمومی و حوزه خصوصی است (علیوردی‌نیا و حسنی، ۱۳۹۳: ۳۹). بر این اساس بررسی و طراحی اقدامات پیشگیرانه از جرم تنها با اتکا به بعد رسمی متمرکز نخواهد بود و در این راه می‌بایست بعد غیررسمی نیز مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد، زیرا آن چه در برخورد با مسائل اجتماعی مهم است نحوه مدیریت و کنترل آن است.

در راستای توانمندسازی وجه غیررسمی کنترل اجتماعی، رویکردهای نوین بر محوریت و عاملیت انسان تأکید می‌نهند و زوایه نگاه به فرد را از پذیرش وی به عنوان سوژه مورد بررسی به عاملیتی با قابلیت شناسایی و کنترل مسائل اجتماعی تغییر داده‌اند. اجتماعات عامل کنترل غیررسمی شناخته شده‌اند (لیو^۱، ۲۰۲۰: ۴)، بر این اساس در بعد غیررسمی پیشگیری، توانمندسازی افراد، تشویق مشارکت اجتماعی- محلی و اقدامات اجتماع‌محور در صدر توجهات قرار می‌گیرند. رویکرد تعاملی نسبت به انحرافات اجتماعی، تعریف این مفهوم و رویه‌های کنترل آن را به سمت تقویت راهبردهای فرهنگی در کنترل رفتارهای انحرافی هدایت می‌کند. نظریه شرمساری بازپذیرنده در مطالعات جامعه‌شناسی انحرافات به عنوان راهبردی فرهنگی در کنترل اجتماعی (علیوردی‌نیا و حسنی، ۱۳۹۳: ۸) شناخته شده است که با تکیه بر ویژگی‌های فرهنگی جوامع، نقش عناصر فرهنگی موجود در بستر جوامع در کنترل غیررسمی رفتارهای انحرافی را برجسته می‌سازد. این نظریه بر بازپذیری مجرمین و نقش روابط اجتماعی فرهنگی در برانگیختن احساس شرم اشاره داشته و در جوامع شرقی هم‌چون ژاپن و چین به کار رفته است چرا که طبق نظر جان بریثویت نظریه شرمساری بازپذیرنده به‌ویژه در فرهنگ‌های آسیایی کاربردی بیشتری دارد (همان: ۹) و این قابلیت را دارد که در کشورهای آسیایی نظیر ایران به کار رود. بر این مبنا این نظریه با داشتن ظرفیت بالایی در بومی‌سازی می‌تواند به عنوان یکی از راهگشایترین رویکردهای نظری در بررسی و تبیین رفتارهای انحرافی به کار گرفته شود که ژرفا بخشیدن به درک و شناخت آن به واسطه آزمون تجربی آن در بستر جامعه ایران بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

لیکن در اتکا بر ماهیت فرهنگی نظریه شرمساری بازپذیرنده و اهمیت ویژگی‌های فرهنگی در کنترل رفتارهای انحرافی نمی‌توان نقش سیالیت زندگی مدرن و تغییرات گسترده‌ای که در تعاملات، کنش‌ها و نحوه تصمیم‌گیری و عمل اعضای جامعه به ارمغان آورده است را انکار کرد. در جامعه‌ای با ویژگی‌های خاص و منحصر به فردی نظیر جامعه ایران، این مطلب با پیچیدگی‌های عدیده و گسترده‌ای روبه‌رو است. چرا

¹ Liu

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریثویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

که ایران اکنون در دوره گذار قرار دارد و ساختارهای سنتی به‌صورت تدریجی جای خود را به ساختارهای مدرن و جهانی می‌دهند (بابایی‌فرد و بارانی، ۱۳۹۸: ۱۱۶)؛ اساساً نسل جوان با موجی از تحولات فرهنگی در حال حرکت است که بر جامعه‌پذیری و هویت‌یابی او تأثیر می‌گذارد. این تحولات نه تنها ممکن است ویژگی‌های فرهنگی کاهنده رفتارهای انحرافی در نظریه شرمساری بازپذیرنده از قبیل اجتماع‌گرایی، به‌هم‌پیوستگی را به لحاظ کم و کیف متحول سازد و در کنترل رفتارهای انحرافی نقش‌آفرین باشند، بلکه قادر است تا با تأثیرگذاری بر سبک‌زندگی، ارزش‌ها و هنجارها، آنان را به حیطه‌های مجرمانه و رفتارهای انحرافی سوق دهد. چرا که این نسل دارای شرایط متفاوت‌تری نسبت به والدین خود هستند و مستعد آسیب‌های اجتماعی ناشی از تجربه جامعه‌پذیری و سبک‌زندگی متفاوتند (ریاحی و دارایی‌زاده، ۱۳۹۲: ۵۱۸). بنابراین در آزمون نظریه شرمساری بازپذیرنده قشر جوان و رفتارهای انحرافی آنان اهمیت به‌سزایی دارند. بدین سبب که جوانان در هر جامعه‌ای پیشگام استقبال از تغییرات فرهنگی هستند و بخشی از جامعه به‌شمار می‌آیند که استعداد گسست فرهنگی و عدم بازآفرینی شیوه‌های سنتی زندگی را از خود نشان می‌دهند (ایمان و مرحمتی، ۱۳۹۳: ۳). این قابلیت در آنان باعث می‌گردد که اتکا به تأثیرگذاری ویژگی‌های فرهنگی کاهنده جرم از قبیل به‌هم‌پیوستگی، شرمسای، بازپذیری و... در آنان با تردیدی بیشتری مواجه باشد و لزوم بررسی توان تبیینی نظریه شرمساری بازپذیرنده را در بستر فرهنگی جامعه ایران دو چندان سازد زیرا در جامعه‌ای همانند جامعه ایران که بخش بزرگی از جمعیت آن را جوانان تشکیل می‌دهند، رشد فزاینده انحرافات اجتماعی منجر به از میان رفتن ظرفیت‌های سازنده آن می‌گردد.

در این راستا جوانان به‌واسطه حضور در عرصه‌های اجتماعی، فضای عمومی و رویارویی با منابع جدید و گسترده‌تر جامعه‌پذیری بیش از سایر گروه‌ها در معرض تحولات ارزشی و نگرشی بوده‌اند. محیط‌های متفاوت واقعی و مجازی هم‌چون دانشگاه، برنامه‌های کاربردی اجتماعی و پیام‌رسان‌ها، جمع‌های تأثیرگذاری از قبیل گروه‌های دوستی و همالان و نحوه والدگری و فرزندپروری متفاوت والدین در مقایسه با نسل پیش از خود بر نگرش جوانان و سبک رفتاری آنان اثرگذار بوده‌اند. در راستای مباحث فرهنگی و تغییر منابع جامعه‌پذیری جوانان نمی‌توان از نظر دور داشت که ورود به دانشگاه نقطه عطفی در زندگی آنان است چرا که با ورود به این عرصه، تاحدودی استقلال کسب می‌کنند و کنترل‌های خانواده بر آنان کاهش می‌یابد، در این شرایط راه بروز رفتارهای انحرافی در آنان بیش از پیش باز می‌گردد. دانشجویان به‌عنوان قشری تحصیل‌کرده، گروهی مرجع و تأثیرگذار برای دیگر قشرهای هر جامعه‌ای قلمداد می‌شوند. باید توجه شود که نسبت جمعیت دانشجویی در کشور ایران در طول حدود ۹ دهه اخیر (۱۳۰۴-۱۳۹۵) همواره روند صعودی داشته است، به‌گونه‌ای که بررسی روند تاریخی این آمار از سال ۱۳۰۴ تا سال ۱۳۷۷ نرخ رشد متوسط برابر با ۱۲/۳ درصد را نشان می‌دهد؛ سهم دانشجویان در نظام آموزشی کشور از ۰/۳ در سال تحصیلی ۵-۱۳۰۴ به ۶/۹ درصد در سال ۱۳۷۷-۷۸ افزایش یافته است. هم‌چنین طبق آمار موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۴۰۰) نسبت دانشجو به ۱۰۰ هزار نفر جمعیت که در سال ۱۳۸۲ برابر ۱۳۳۷ نفر بوده در سال ۱۳۹۰ به رقم ۵۸۶۱ نفر رسیده است. تسهیل دسترسی عموم به آموزش رایگان و دسترسی به آموزش‌های تکمیلی موجب شده است تا جمعیت جوان دانشجو طی دو سرشماری ۸۵ و ۹۰ بیش از ۷۶۰ هزار نفر (برابر با ۳۸ درصد) افزایش داشته باشد (صدیقیان بیدگلی و لشگری، ۱۳۹۶: ۱۱۶). اما پس از سال ۱۳۹۰ این روند صعودی متوقف شده و در سال‌های آتی تعداد دانشجویان در کشور سیر نزولی به‌خود گرفته است، به‌طوری که نسبت دانشجو به ۱۰۰ نفر جمعیت در سال‌های ۱۳۹۵ به ۵۰۹۷ نفر و در سال ۱۴۰۰ به ۳۸۰۵ نفر رسیده است. این رقم البته بیش از آن که مبتنی بر عدم تمایل جوانان به حضور در دانشگاه‌ها باشد می‌تواند مبتنی بر گذر بوم جمعیتی دهه ۶۰ دوران دانشجویی باشد. اما هم‌چنان بخش بزرگی از جوانان کشور، معادل ۳،۱۷۱،۷۷۹ نفر در مقاطع مختلف مشغول به تحصیل هستند (موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۴۰۰). ورود گسترده جوانان به دانشگاه‌ها اهمیت توجه به این قشر تأثیرگذار بر توسعه کشور و نیز مرجع رفتاری برای سایر گروه‌ها و اقشار جامعه را دو چندان ساخته است.

برخی شواهد وجود دارد که نشان می‌دهد دانشجویان نسبت به هم سن و سال‌های خود که در دانشگاه حضور ندارند، نرخ بالایی از رفتارهای انحرافی دارند (فورد و بلومنشتاین^۱، ۲۰۱۳: ۵۷-۵۶ به نقل از علیوردی‌نیا و شهریاری، ۱۳۹۶: ۹۲). مؤسسه ملی سوء‌مصرف الکل و الکلیسم گزارش می‌دهد نوشیدن الکل در بین دانشجویان آمریکایی سالانه با بیش از ۱۵۰۰ مرگ، نزدیک به ۷۰۰،۰۰۰ رفتار تهاجمی و

¹ Ford & Blumenstein

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریث‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

نزدیک به ۱۰۰,۰۰۰ مورد تجاوز جنسی همراه است (کخ و همکاران^۱، ۲۰۲۱: ۱). همچنین تحقیقات خارجی موجود، نشان‌دهنده افزایش رفتارهای انحرافی دانشجویان در سال‌های اخیر است (دورکین و همکاران^۲، ۱۹۹۹؛ لویس و همکاران^۳، ۲۰۱۲ و ابرین و همکاران^۴، ۲۰۱۲ به نقل از علیوردی‌نیا و شهریاری، ۱۳۹۶: ۹۲؛ اتین و همکاران^۵، ۲۰۲۱: ۱۵۷)، دانشجویان ایرانی نیز از این قاعده مستثنی نیستند. مقایسه ارزیابی شیوع رفتارهای انحرافی در میان دانشجویان بین سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۴ عموماً حاکی از بدتر شدن وضعیت این رفتارهاست؛ اگرچه این آمارها محرمانه هستند و امکان ذکر جزئیات آن‌ها وجود ندارد، اشاره به روند افزایشی آن‌ها حایز اهمیت است. در جامعه دانشجویی تقلب کردن در تکالیف و امتحانات با افزایشی اندک هم‌چنان شیوع بالایی دارد، مصرف سیگار نیز شیوع بالایی دارد، انحرافات جنسی و اخلاقی شیوع متوسطی دارد و در نهایت، در زمینه ارزیابی روابط جنسی خارج از ازدواج و مواد مخدر با افزایش نسبی و در مصرف مشروبات الکلی نیز افزایش شدیدی وجود دارد (صدیقیان بیدگلی و لشگری، ۱۳۹۶: ۱۲۱). همچنین پژوهش‌های متعددی بر گرایش دانشجویان به مواد مخدر و یا استعمال انواع مواد مخدر در میان آنان تأکید دارند (مرجائی و غلامرضا کاشی، ۱۳۹۶؛ کامکار و همکاران، ۱۳۹۹؛ علایی خرایم و همکاران، ۱۴۰۰). بنابراین گسترش رفتار انحرافی در جوانان، به‌ویژه در میان دانشجویان در دانشگاه‌ها، مسأله‌ای بغرنج است که با عنایت به پیامدهای منفی متعددی که برای جامعه دارد، نیازمند توجه جدی است (علیوردی‌نیا و شهریاری، ۱۳۹۶: ۹۲) و پژوهش‌های متعدد با اشاره به شیوع رفتارهای انحرافی در میان دانشجویان اهمیت مطالعه این حوزه را نمایان ساخته‌اند. در پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران که در سال ۱۳۹۶ اجرا شده نیز این آمارها هم‌چنان تداوم داشته و استعمال قلیان، سیگار، مشروبات الکلی و استعمال مواد مخدر به‌ترتیب در صدر رفتارهای پرخطر در بین جوانان ۱۸ تا ۲۹ ساله قرار داشته است (شورای اجتماعی کشور، ۱۳۹۶: ۶۰). از آن‌جایی که جوانان و دانشجویان نقش‌های متعدد و تعیین‌کننده در جامعه بر عهده دارند، آسیب آنان حتی در میزان پایین لطمه‌های جبران‌ناپذیر فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و غیره را به‌دنبال خواهد داشت، بنابراین اتخاذ برنامه‌های پیشگیرانه در مورد آنان از اولویت بسیار برخوردار است (جوانمرد و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۰). در حقیقت دوران دانشجویی از آن باب مورد اهمیت است که در این برهه هویت افراد تا حدودی تکوین یافته و تثبیت شده است و می‌توان به‌خوبی تأثیر آن‌را در تعاملات افراد با دیگران مهم و نقش به‌هم‌پیوستگی در شکل‌دهی به رفتارهای متعارف یا به‌عبارتی بازداری از رفتارهای انحرافی در نظریه شرمساری بازپذیرنده را مورد کنکاش قرار داد. بدین‌ترتیب بررسی نحوه کنترل و پیشگیری از رفتارهای انحرافی دانشجویان به‌عنوان قشر جوان و تأثیرگذار جامعه که در معرض آسیب قرار دارند، با استفاده از دلالت‌های این نظریه ضروری می‌نماید.

بنابراین، مقاله حاضر با بهره‌گیری از نظریه شرمساری بازپذیرنده با طرح این مطلب که پیشگیری از جرایم و کنترل آن بر ویژگی‌های فرهنگی و کیفیت تعاملات وابسته است، در نظر دارد تا این نظریه را که بر نقش اجتماع‌گرایی - که در سطح خرد تحت عنوان به‌هم‌پیوستگی تعبیر می‌گردد - و جامعه‌محوری در بر انگیختن احساس شرمساری، پیشگیری و کنترل جرایم اشاره دارد، در خصوص رفتارهای انحرافی دانشجویان مورد مذاقه قرار دهد. پیگیری این هدف به‌واسطه آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده، نه‌تنها به سنجش توان تجربی نظریه مذکور در خصوص انحرافات اجتماعی دانشجویان کمک می‌کند، بلکه در پی آن است تا درکی از قابلیت به‌کارگیری آن در جوامع جدیدی به دست دهد که کنش‌های اعضای آن بین خصایص جمع‌گرایی و فردگرایی در لغزش است و تغییرات و سیالیت هویتی به‌ویژه در نسل جوان از جمله اقتضانات آن به‌شمار می‌رود و نیز به‌دنبال آن است تا قابلیت این نظریه را در سیاست‌گذاری جهت کاهش انحرافات اجتماعی به تصویر کشد و شناختی از دلالت‌های سیاستی و تجربی این نظریه در این باب پدید آورد. به بیانی صریح‌تر مقاله حاضر با پرداختن به جامعه آماری دانشجویان، سعی دارد تا کمبود پژوهش‌های مدون انجام شده با نظریه مذکور را در این حوزه تقلیل داده و تعمیم‌پذیری آن را مورد سنجش قرار دهد.

¹ Koch et al.

² Durkin et al.

³ Lewis et al.

⁴ O'brien et al.

⁵ Eteng et al.

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریث‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱: پیشینه تجربی

واکاوی مطالعات خارجی و داخلی انجام شده در خصوص نظریه شرمساری بازپذیرنده گویای آن است که نظریه مذکور دارای ظرفیت‌های بالایی است. برخورداری از قابلیت استفاده در سطوح مختلف تحلیلی یا به عبارتی سطوح تحلیل خرد و کلان یکی از منحصر به فردترین ویژگی‌های آن است که توان تحلیلی آن را برجسته ساخته است. چنان‌که مرور پیشینه تجربی و مطالعاتی نشان می‌دهد این ویژگی قدرت تبیین موضوعات متنوعی را برای نظریه به ارمغان آورده است و باعث گردیده تا دایره موضوعات مورد بحث و تحلیل با بهره‌گیری از این نظریه بسیار گسترش یابد. بدین ترتیب با بهره‌گیری و استعانت از این نظریه می‌توان نه تنها به تبیین مسایل از دید کلان و با توجه به خصایص و ویژگی‌های کلان فرهنگی هم‌چون اجتماع‌گرایی، پدرسالاری و... پرداخت، بلکه می‌توان مسایل خرد و فردی را نیز با توجه به مفهوم شرم و بازپذیری با آن مورد علت‌یابی قرار داد. دایره موضوعات مورد بحث با بهره‌گیری از این نظریه از سطح فردی و روانی (به‌هم‌پیوستگی، احساسات اخلاقی، متغیرهای شخصیتی مانند احساس شرم، گناه، غرور، خودپنداره، همدردی، تکانش، جایگاه کنترل یا حس انتظار شرم) (لو و همکاران^۱، ۲۰۰۲؛ تایتل و همکاران^۲، ۲۰۰۳؛ استوویگ و همکاران^۳، ۲۰۱۰؛ ربلون و همکاران^۴، ۲۰۱۰؛ بنسون و همکاران^۵، ۲۰۱۱؛ اسونسون و همکاران^۶، ۲۰۱۳؛ فیتچ و نازارتیان^۷، ۲۰۱۹) و مسایلی چون خشونت، جرایم یقه‌سفیدان (مورفی و هریس^۸، ۲۰۰۷)، قلدری (احمد و بریث‌ویت^۹، ۲۰۰۴) و پرخاشگری تا سطح خانواده (انواع فرزندپروری و نوع شرمساری به کار رفته از سوی والدین و همالان و دیگران مهم) (بنت^{۱۰}، ۱۹۹۶؛ لو و همکاران^{۱۱}، ۲۰۰۲؛ اسونسون^{۱۲}، ۲۰۰۴) و سطح محلات (اجتماع‌گرایی در سطح محلات، روابط همسایگی و نحوه شرمساری) را در بر گرفته است (ژانگ و همکاران^{۱۱}، ۱۹۹۶؛ لو و همکاران^{۱۲}، ۲۰۰۲). در این راه شاهد مطالعات متعددی هستیم که با بهره‌گیری از تحلیل داده‌های ثانویه و کلان گردآوری شده در سطح جهانی (ژانگ و ژانگ^{۱۲}، ۲۰۰۴؛ مورفی و هریس^{۱۳}، ۲۰۰۷؛ شایبل و هاگز^{۱۴}، ۲۰۱۱؛ ساکیاما و همکاران^{۱۵}، ۲۰۱۱)، مطالعات کیفی هم‌چون مطالعه پرونده‌های موجود، روزنامه‌ها، مطالعات کمی از قبیل پیمایش و نگرش‌سنجی به طریق خودگزارشی (لسونگز و تایسون^{۱۵}، ۲۰۰۷)، گذشته‌نگر و آینده‌نگر به بررسی و تحلیل پرداخته شده است و انواع روش‌های کمی و کیفی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. هم‌چنین شایان ذکر است که واکاوی پیشینه تجربی گویای آن است که این نظریه نه تنها قادر به تبیین کنترل جرایم و انحرافات اجتماعی است بلکه جهت بررسی تکرار جرم (مورفی و هریس^{۱۶}، ۲۰۰۷؛ هوسر و همکاران^{۱۶}، ۲۰۰۸؛ غلامی^{۱۶}، ۱۳۸۷؛ ابراهیمی و همکاران^{۱۶}، ۱۳۹۷) نیز به کار گرفته شده است. در این مسیر، در حوزه کنترل جرایم و انحرافات اجتماعی، این کار را در سطحی که شاید کم‌تر مورد بررسی قرار گرفته است، مورد مذاقه قرار می‌دهد.

مطالعات بررسی شده گواه آن هستند که کنترل غیررسمی با تأکید بر نقش دیگران مهم و عناصر فرهنگی تا چه حد در پیشگیری و کنترل جرایم و انحرافات اجتماعی موثر است. بر این مبنا سیاست‌گذاری و دلالت‌های سیاستی این نظریه نیز با تأکید بر نقش آن در بازداری از جرایم شکل گرفته‌اند و همین امر از سهم کنترل‌های رسمی در پیشگیری کاسته است. مرور بررسی‌های متعدد انجام شده با اتکا بر این نظریه نمایان‌گر آن است که این مهم در دلالت‌های سیاستی حاصل از نظریه نیز ارائه شده است. بدین ترتیب شاهد آن هستیم که این مطالعات

¹ Lu et al.

² Tittle et al.

³ Stuewig et al.

⁴ Rebellon et al.

⁵ Benson et al.

⁶ Svensson et al.

⁷ Fitch & Nazaretian

⁸ Murphy & Harris

⁹ Ahmed & Braithwaite

¹⁰ Bennett

¹¹ Zhang et al.

¹² Zhang & Zhang

¹³ Schaible & Hughes

¹⁴ Sakiyama et al.

¹⁵ Losoncz & Tyson

¹⁶ Hosser et al.

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

نه تنها به تبیین مسایل اجتماعی پرداخته‌اند بلکه در باب سیاست‌گذاری قدم‌های مثمرتری برداشته‌اند و نقطه قوت اغلب این پژوهش‌ها آن است که علاوه بر توجه به تبیین مسایل، گام را فراتر نهاده‌اند و در نهایت کاربرد اجتماعی این نظریه را ارائه داده‌اند.

در بسیاری از مطالعات (جی یانگ و جی لمبرت^۱، ۲۰۰۹؛ ساکیاما و همکاران، ۲۰۱۱) مورد بررسی قدرت فرهنگ و آموزه‌های فرهنگی هم‌چون شرم، حیا، آبرو و... بر مبنای نظریه شرمساری بازپذیرنده به نیکی نشان داده شده‌اند. این نقش در مورد جوامع شرقی با ویژگی اجتماع‌گرایی حائز اهمیت بسیاری است. همان‌گونه که از پژوهش‌های مورد واکاوی در بخش پیشینه مطالعاتی بر می‌آید، این نظریه در جوامع شرقی هم‌چون چین، ژاپن و... کاربرد فراوانی داشته و بارها و بارها به‌محک سنجش و آزمایش تجربی در آمده است. بر این اساس در مطالعات بر نقش بسترهای اجتماعی و فرهنگی جوامع در پیشگیری و کنترل جرم و انحرافات اجتماعی تأکید شده است. در مجموع اجتماع‌گرایی در سطح کلان و به‌هم‌پیوستگی در سطح خرد از مولفه‌های اصلی پژوهش‌های عنوان شده است که بر مبنای آن کندوکاو در باب کنترل جرم و انحرافات اجتماعی میسر گردیده است. بدین ترتیب واکاوی ادبیات تجربی و مطالعاتی حکایت از آن دارد که بهره‌گیری از چنین نظریاتی با توجه به جامعه ایران و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی آن از قبیل آموزه‌های اخلاقی در باب شرم، حیا، مسئولیت‌پذیری و... در تبیین مسایل اجتماعی کاربردی موثر خواهد داشت.

با توجه به آن‌چه ذکر آن رفت، مطالعات داخلی بیشتر از منظر حقوقی به این نظریه اشاره داشته‌اند و نکته بسیار حائز اهمیت آن است که در فضای مطالعاتی کشور این نظریه بیش از آن‌که به‌صورت نظریه‌ای مستقل شناخته شود و مورد مذاقه قرار گیرد، به‌واسطه کاربرد آن مطرح شده است. در این راه چنین می‌نماید که خود نظریه مغفول مانده و کم و کیف آن تحت شعاع دلالت سیاستی آن قرار گرفته است. بر این مبنای می‌توان نظریه مذکور در تبیین کنترل جرایم و قدرت بازدارندگی عنصری چون شرم که در جامعه ما بسیار پر رنگ است، از منظر جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی به‌گونه‌ای شایسته و درخور مورد ارزیابی قرار نگرفته است و لذا جای خالی مطالعات جامعه‌شناختی در این خصوص بسیار دیده می‌شود. در واقع اغلب طرح‌های مطالعاتی داخل کشور در خصوص این نظریه، رویه‌ای توصیفی-تحلیلی دارند و به بیانی دیگر طرح‌واره آن‌ها نظری و به‌لحاظ روش‌شناختی کتابخانه‌ای و اسنادی هستند. کم‌تر پژوهشی وجود دارد که طرح‌واره تجربی داشته باشد و اساساً مطالعات نظری و مروری حجم بیش‌تری از بدنه پیشینه مطالعاتی نظریه مذکور در داخل کشور را به خود اختصاص داده‌اند و این نقد وارد است که مرور پیشینه مطالعاتی نظریه شرمساری بازپذیرنده به‌صورت قالب مروری پیشینه نظری و نه تجربی است. همین عامل سبب گردیده است تا با چشم‌پوشی از مطالعات محدود تجربی صورت گرفته در این باب مانند مطالعه علیوردی‌نیا و حسنی (۱۳۹۳) بتوان با قاطعیت اذعان داشت که مقیاس‌سازی و بومی‌سازی سازه تجربی این نظریه، ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آن در تمامی قلمروهای مطالعاتی داخلی به‌طور کلی و در قلمروی جامعه‌شناسی به‌طور خاص مغفول مانده است.

با مقایسه مطالعات داخلی و خارجی به‌طور کلی می‌توان عنوان داشت علی‌رغم تأکید مطالعات خارجی بر مولفه‌های فرهنگی که پیش از این به بحث گذاشته شد، در پژوهش‌های مورد بررسی در ایران تطابق آموزه‌های دینی با این نظریه و کاربرد آن بسیار بیشتر از سایر عناصر فرهنگی مورد تأکید قرار گرفته است و غالب پژوهش‌ها با عنایت به آموزه‌های دینی بنا نهاده شده‌اند، چرا که نظریه مذکور با الگوی مجازات اسلامی هم‌خوانی و هماهنگی دارد. لیکن، با در نظر داشتن این مطلب که سال‌های زیادی از عمر نظریه شرمساری بازپذیرنده نمی‌گذرد و این نظریه در زمره نظریات جدید و معاصر قرار می‌گیرد، دایره مطالعات در زمینه آن، کاربرد و دلالت‌های سیاستی‌اش در ایران بسیار محدود است و مطالعه در مورد نظریه شرمساری بازپذیرنده در این کشور به‌ویژه با رویکرد جامعه‌شناختی تا حدودی مغفول باقی‌مانده یا به‌صورت بسیار محدودی مورد توجه قرار گرفته است.

هر چند جهت بهره‌گیری از راهکارها و دلالت‌های سیاستی ارزشمند این نظریه شناخت آن ضروری می‌نماید، لیکن دایره بسیار محدود مطالعات انجام گرفته بر روی آن به‌ویژه در حوزه جامعه‌شناسی، شناخت علمی این نظریه را با دشواری مواجه ساخته است. هم‌چنین با توجه به مطالعات داخلی که ذکر آن رفت با در نظر گرفتن دسته‌بندی موضوعی و قلمروی مطالعاتی پیرامون نظریه شرمساری بازپذیرنده، باید اذعان داشت که در موارد اندکی که نظریه مذکور و مفهوم شرمساری و احساس شرم مورد توجه قرار گرفته، حوزه مطالعات بیشتر در قلمروی روان‌شناسی، علوم انتظامی، جرم‌شناسی و هم‌چنین حقوق و قوانین کیفری قرار داشته است. در ایران مطالعات بر روی این نظریه که اغلب در حوزه جرم‌شناسی و حقوق صورت گرفته‌اند (عطاشنه و کیایی، ۱۳۹۹؛ حاجی ده‌آبادی و کریمی، ۱۴۰۰؛ علیزاده، ۱۴۰۰؛ باقری قوام آبادی، ۱۴۰۰)، تنها بر کاربرد آن تمرکز کرده‌اند و بر حوزه عدالت ترمیمی (علیوردی‌نیا و انصاری، ۱۳۹۸) که به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و موثرترین

¹ Jiang & Lambert

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریث‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

دلالت‌های سیاستی نظریه شرمساری بازپذیرنده مطرح است، تمرکز داشته‌اند. بنابراین غفلت از نگاه به پیشگیری از جرم و انحرافات اجتماعی و نیز بازگشت به جرم در جامعه ایران از منظر جامعه‌شناختی مشاهده شده است. بر این اساس رساله حاضر در نظر دارد تا به تدقیق مفاهیم و دلالت‌های این نظریه از منظر جامعه‌شناختی بپردازد.

مطلبی که از کنکاش در مطالعات داخلی به شدت رخ می‌نماید، عدم توجه به بحث جنسیت در مطالعات داخلی است. با توجه به این که این نظریه کور جنس نیست و از قدرت تبیین و تعمیم‌پذیری جنسیتی برخوردار است، لیکن در مطالعات ایرانی این موضوع مورد کندوکاو قرار نگرفته است. به طور کلی اندک مطالعات صورت گرفته در ایران بیشتر بر دلالت‌های سیاستی نظریه شرمساری بازپذیرنده انگشت گذارده‌اند و قدرت این نظریه جهت تبیین اهمیت مباحث فرهنگی- اجتماعی و تفاوت‌های جنسیتی را در پیشگیری از جرایم و آسیب‌ها مورد مذاقه قرار نداده‌اند.

با در نظر داشتن این مطلب که این نظریه قادر است تا تفاوت‌های جنسیتی در جرایم را مورد مطالعه و تبیین قرار دهد؛ قصد داریم به این پرسش مهم پاسخ دهیم که نقش ویژگی‌های فرهنگی در جامعه‌پذیری زنان و مردان تا چه حد در بازداری آنان از جرایم و انحرافات اجتماعی اهمیت دارد. علی‌رغم این نکته که نتایج مطالعات خارجی نشان می‌دهد مولفه‌های انگ‌زنی غیررسمی و به‌هم‌پیوستگی در تعدیل تأثیر مدرنیته و تفاوت جنسیتی نقش داشته‌اند، واکاوی پیشینه تجربی و مطالعاتی داخلی گویای این واقعیت است که تبیین تفاوت‌های جنسیتی از منظر این رویکرد نظری در ایران مغفول مانده است. با توجه به فرهنگ پدرسالاری در جامعه ایران و تفاوت جنسیتی در اجتماعی‌شدن افراد، بررسی از منظر رویکرد جنسیتی از اهمیت فراوانی برخوردار است لیکن فقدان چنین مطالعه‌ای در جامعه ایران به‌وضوح مشهود است.

در مجموع نظریه شرمساری بازپذیرنده در سال‌هایی که از عمر کوتاه آن می‌گذرد، مکرراً در پژوهش‌های عمدتاً خارجی از قبیل پژوهش‌های بنت (۱۹۹۷)، لو و همکاران (۲۰۰۲)، احمد و بریتویت (۲۰۰۴)، اسونسون (۲۰۰۴)، لسونگز و تیسون (۲۰۰۷)، استوویگ و همکاران (۲۰۱۰)، ربلون و همکاران (۲۰۱۰)، دنسی^۱ (۲۰۱۱)، ساکیاما و همکاران (۲۰۱۱)، بنسون و همکاران (۲۰۱۱)، اسونسون و همکاران (۲۰۱۳) و (۲۰۱۷)، فیتچ و نازارتیان (۲۰۱۹)، ایوبینز^۲ (۲۰۲۲)، هاجسون^۳ (۲۰۲۲) مورد آزمون قرار گرفته است. این نظریه به‌لحاظ بهره‌گیری و کاربست آن در جوامع عمدتاً شرقی (ژانگ و همکاران، ۱۹۹۶؛ ژانگ و مسنر^۴، ۱۹۹۹؛ لو و همکاران، ۲۰۰۲؛ جی یانگ و جی. لمبرت، ۲۰۰۹؛ ساکیاما و همکاران، ۲۰۱۱) نشان داده است که ویژگی‌های فرهنگی موثر بر رفتارهای انحرافی هم‌چون به‌هم‌پیوستگی قوی‌تر یا پر رنگ‌تر بودن مفهوم شرمساری در این دست جوامع امکان تبیین پایین‌تر بودن میزان رفتارهای انحرافی را فراهم می‌آورند.

علاوه بر این کاستی‌های نظریه مذکور در برخی مطالعات مانند احمد^۵، ۲۰۰۱؛ تایتل و همکاران، ۲۰۰۳؛ اسونسون، ۲۰۰۴؛ احمد و بریتویت، ۲۰۰۴؛ پونتزر^۶، ۲۰۱۰؛ اسونسون و همکاران، ۲۰۱۳؛ فیتچ، ۲۰۱۴؛ فیتچ و نازارتیان، ۲۰۱۹؛ فیتچ و همکاران، ۲۰۱۸؛ شادمنفاست^۷، ۲۰۲۰ ارائه شده است و در نهایت با افزودن متغیرهایی چون پذیرش شرم، جابه‌جایی شرم و درونی‌سازی شرم تکمیل و بسط یافته است و تمامی این موارد در کنار غفلت مطالعات داخلی از پرداختن به نظریه شرمساری بازپذیرنده و معدود مطالعات تجربی (علیوردی‌نیا و حسنی، ۱۳۹۳) در این زمینه، باعث شده است تا آزمون تجربی نظریه و بررسی توان تبیینی آن با بهره‌گیری از این مباحث تکمیلی در مقاله حاضر مورد پیگیری قرار گیرد و در نهایت پیشنهاداتی در باب سیاست‌گذاری عملی و اجرایی ارائه گردد.

۲-۲: ملاحظات نظری

نظریه شرمساری بازپذیرنده از جمله نظریات متأخر در حوزه جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی انحرافات است که در دسته رویکردهای نظری ترکیبی جای دارد. این نظریه تحت تأثیر چرخش‌های نظری صورت‌گرفته در سپهر نظری جامعه‌شناسی انحرافات، ماهیتی تعاملی، برساختی و گفت‌وگویی در پیش گرفته است که در تبیین رفتارهای انحرافی نقش سترگی را برای تعاملات و کنش‌های متقابل در نظر می‌گیرد و رفتار انحرافی را حاصل واکنش‌های اجتماعی و کنترل اجتماعی می‌داند. بر این مبنا بریتویت در نظریه‌اش بر عاملیت انسان و چرخش نظری به‌سمت این عاملیت تأکید می‌کند و نظریه

¹ Dansie

² Ievins

³ Hodgson

⁴ Messner

⁵ Ahmad

⁶ Pontzer

⁷ Shadmanfaat

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریتویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۳ - ۵۶.

برچسب‌زنی کلاسیک را با تحولاتی شگرف روبه‌رو می‌سازد. این نظریه، برداشتی فعال از مجرم اتخاذ می‌کند. مجرم به‌عنوان انتخاب‌گر در برابر پس‌زمینه‌ای از فشارهای اجتماعی با میانجی‌گری شرمساری دیده می‌شود- که انتخاب می‌کند تا مرتکب جرم شود، به یک خرده‌فرهنگ انحرافی بپیوندد، یک خودپنداره انحرافی اتخاذ کند یا خود را بازپذیر سازد و به حالت‌های بازپذیرنده دیگران پاسخ دهد (بریتویت، ۱۹۸۹: ۹).

مفهوم «شرمساری بازپذیرنده»، کلیدی جدید در میسر برچسب‌زنی و ادغام نظریه‌های جرم‌شناختی است. نظریه بریتویت در مورد شرمساری بازپذیرنده به روش‌هایی مربوط می‌شود که از طریق آن جامعه به جرم و مجرمان پاسخ می‌دهد یا با شرمسار کردن آن‌ها به‌گونه‌ای که به رفتار آن‌ها انگ می‌زند یا آن‌ها را دوباره در خود باز می‌پذیرد (سینکلر^۲، ۲۰۲۱: ۱). طبق نظر بریتویت (۱۹۸۹)، شرمساری بازپذیرنده، مانند اداهای بازپذیری، که چیزی به‌سادگی یک لبخند یا احوال‌پرسی دوستانه است، ممکن است در پی مراسم تحقیر مانند حضور در دادگاه، پوشش رسانه‌ای، یا سایر شرمساری‌های عمومی ظهور یابد (جانز و سیمز^۳، ۲۰۱۶: ۳۵۰). بریتویت این موضوع را در کتاب «جرم، شرم، و بازپذیری» مطرح کرد که واکنش اجتماعی باعث افزایش جرم و جنایت یا کاهش جرم می‌شود. تخلفات قانونی، تلاش‌های رسمی دولت و تلاش‌های غیررسمی توسط افراد نزدیک و اعضای جامعه برای کنترل و نظارت، رفتار نادرست را برمی‌انگیزد و کنترل اجتماعی همان چیزی است که بریتویت (۱۹۸۹) شرمساری نامیده است (لیلی و همکاران^۴، ۲۰۱۸: ۲۸۹). «شرمساری» به‌عنوان عدم تأیید اجتماعی تعریف شده است که «قصد یا تأثیر ایجاد پشیمانی در شخصی را دارد که توسط دیگرانی که از شرمساری آگاه می‌شوند، شرمسار و یا محکوم شده است». این به‌سادگی تعبیر دیگری برای انگ زدن در نظریه برچسب‌زنی است. هرچند، بریتویت اصطلاح «انگ‌زنی» را به «شرمساری غیربازپذیرنده» اختصاص می‌دهد که هیچ تلاشی جهت تطبیق مجرم شرمسار با جامعه را دربر نمی‌گیرد (آکرز^۵، ۱۹۹۰: ۷۲۲). این نظریه شرم بد را نه تنها به‌عنوان انگ‌زنی در مقابل شرمساری بازپذیرنده مشخص می‌کند، بلکه شرم بد، شرمی است که عدم تأیید کسانی را که به‌دنبال جدا شدن یا دمیدن بر کوس گروه‌های جنایتکار یا خرده فرهنگ‌های جنایتکار هستند، بسیج می‌کند. شرم خوب، شرمساری بازپذیرنده است که از سلطه جلوگیری می‌کند و ارزش‌های حقوق کیفری ضد سلطه به جلوگیری از مشارکت بازیگران جمعی و فردی در خرده فرهنگ‌های جنایی کمک می‌کند (بریتویت، ۲۰۲۰: ۱۶۰-۱۶۱). لیکن شرمساری انگ‌زننده پیامدهایی را با خود به‌همراه دارد. افشای عمومی جرایم و بزه گذشته نوع خاصی از انگ شرم‌آور را به‌همراه دارد که حریم خصوصی را نقض می‌کند، کنترل هویت فرد را از بین می‌برد و فرآیندهای مقاومت و بازپذیری را پیچیده می‌کند (روترو و بار^۶، ۲۰۲۱: ۱۷۰). اساساً شرمساری بازپذیرنده به‌عنوان یک اقدام موثر در پیشگیری از جرم پیش از وقوع و نیز در پاسخ به جرم پس از وقوع ارائه شده که از شرمساری غیرپذیرنده (انگ/ داغ‌زنی) که خطر وخیم‌تر کردن مسأله را ایجاد می‌نماید، متمایز شده بود (هریس و همکاران^۷، ۲۰۰۴: ۱۹۱).

بریتویت به موازات این که تحلیلی از شرم به‌عنوان یک احساس ارائه می‌دهد، هم‌چنین پیشنهاد می‌کند که شرم می‌تواند برای بازپذیری مجرمان به جامعه مهار شود. این فرآیند مبتنی بر انباشتن شرم بیشتر بر مجرم نیست، بلکه بر روی جرم است- که نیازمند حمایت جامعه و خانواده است (بریشن و همکاران^۸، ۲۰۱۷: ۲۷۳). این نظریه تصریح می‌کند که شرمساری، در چارچوب بازپذیری، باید فقط بر عمل انحرافی متمرکز شود، نه فرد و از طریق تلاش برای «حفظ پیوندها» به‌دنبال تجربه شرم، از انگ‌زنی متمایز شود (هاجسون، ۲۰۲۲: ۸). به این معنا، بازپذیری تنها مسئولیت فرد خاطی نیست، بلکه خانواده او و جامعه به‌واسطه داوطلبان و انجمن‌های پیشگیری نیز مسئول هستند (بردل^۹، ۲۰۲۱: ۲۵). لذا ادعاهای اصلی نظریه عبارتند از: (۱) تحمل، جرم را بدتر می‌کند. (۲) انگ‌زنی، بی‌احترامی، شرمساری غیربازپذیرنده، جرم را بیشتر می‌کند. در حالی که (۳) شرمساری بازپذیرنده، عدم تأیید عمل ضمن احترام به مجرم، عدم تأیید با تشریفات که در نهایت منجر به بخشش می‌شود، از جرم جلوگیری می‌کند (بریتویت، ۲۰۰۴: ۴۷). بر این مبنا نکته کلیدی در ادعاهای بریتویت که وی را در سپهر مطالعات

¹ Braithwaite

² Sinclair

³ Jones & Sims

⁴ Lilly et al.

⁵ Akers

⁶ Rutter & Barr

⁷ Harris et al.

⁸ Brisman et al.

⁹ Baradel

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریتویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۳ - ۵۶.

جرم‌شناسی و جامعه‌شناسی انحرافات برجسته می‌سازد آن است که وی باور دارد واکنش‌های اجتماعی می‌بایست عمل فرد خاطی و نه شخص خاطی را هدف قرار دهند و جرم در پی واکنش‌های انگ‌زننده به شکلی زنجیروار ایجاد می‌گردد، تولید و بازتولید می‌شود.

به‌عبارتی می‌توان جان کلان نظریه شرمساری بازپذیرنده بریتویت را در دو جزء اصلی آن که ژانگ و ژانگ (۲۰۰۴: ۴۳۵) بر آن‌ها اشاره می‌کنند یعنی ۱- شرمساری از رفتار بزهکارانه و پیرو آن، ۲- بازپذیری خاطی در شبکه جاری اجتماع/ خانواده ملاحظه کرد که در طرح نظری وی هر دو این‌ها غیرقابل تفکیک هستند و تأثیری متقابل روی رفتارهای فرد ایجاد می‌کنند.

بریتویت (۱۹۸۹) مطابق با نظریه برچسب‌زنی، استدلال می‌کند که شرمساری غیربازپذیرنده، انگ می‌زند و طرد می‌کند، در نتیجه «طبقه طردشدگان» را ایجاد می‌کند. مجرم نه‌تنها به‌خاطر خطای خود سرزنش می‌شود، بلکه به‌عنوان مجرمی شناخته می‌شود که قابل بخشش نیست و شایسته بازگشت به عضویت در جامعه نیست. همان‌طور که نظریه برچسب‌زنی هشدار می‌دهد، نتیجه این است که جرم بیشتر نهادینه می‌شود. مجرم از اشتغال و سایر فرصت‌های مشروع برای پیوند با جامعه متعارف محروم می‌شود و در نتیجه، در ایجاد و مشارکت در خرده‌فرهنگ‌های جنایی به دیگر طردشدگان می‌پیوندد (لیلی و همکاران، ۲۰۱۸: ۲۸۹). از آن‌جایی که افراد از جامعه خود طرد می‌شوند و به‌عنوان منحرف برچسب زده می‌شوند، ممکن است به مجرمان دیگر روی آورند که بتوانند با آن‌ها ارتباط برقرار کنند و آرامش یابند (سینکلر، ۲۰۲۱: ۵). این مهم بر عناصر خرده‌فرهنگی، ارتباط با دوستان منحرف، فرصت، پیوند افتراقی و یادگیری اجتماعی اشاره دارد. بنابراین، مدل بریتویت با قابلیت کاربرد گسترده در عرصه‌های متعدد، دو بعد خرد (تبیین تکرار جرم) و کلان (توضیح تغییر میزان جرم از گروهی اجتماعی به گروهی دیگر) دارد و از تلفیق نظری مفروضات بنیادین نظریه‌های کنترل اجتماعی، پیوند افتراقی، یادگیری اجتماعی و هم‌چنین برچسب‌زنی ایجاد گردیده است.

بریتویت برای پیشگیری از جرم به‌وسیله شرمساری بازپذیرنده، بازدارندگی عام و خاص را به‌عنوان دلایل اصلی عدم انجام فعالیت مجرمانه افراد ذکر می‌کند (همان: ۶). بازدارندگی خاص مرتبط با کشف جرم مجرمانه عمدتاً از طریق ترس از شرم در چشم نزدیکان به‌جای ترس از مجازات رسمی کار می‌کند (بریتویت، ۲۰۰۶: ۸۱). اما وقتی صحبت از بازدارندگی عام به میان می‌آید، شرمساری بازپذیرنده برای بازدارندگی عام از ارتکاب جرم و نیز روبه‌رو شدن با مجازات‌های غیررسمی عمل می‌کند. علاوه‌بر این، بازدارندگی خاص و عام هر دو در جوامع به‌هم‌پیوسته و اجتماع‌گرا بهتر عمل می‌کنند، زیرا مجرمان و بزهکاران زمانی که وابستگی‌ها و پیوندهای اجتماعی قوی با جامعه خود دارند، بیشتر به تصویر عمومی خود اهمیت می‌دهند (سینکلر، ۲۰۲۱: ۶). بنابراین نظریه شرمساری بازپذیرنده به کنترل اجتماعی، ویژگی اخلاقی داده است و اساس کنترل اجتماعی را به دست مردمان عادی، خانواده و جامعه می‌سپارد.

۳- روش پژوهش

مطالعه حاضر در دو بخش به انجام رسیده است. در بخش نخست مباحث نظری به روش کتابخانه‌ای مورد مذاقه و واکاوی قرار گرفته‌اند و در بخش دوم یافته‌های پژوهش به روش پیمایش^۱ و با بهره‌گیری از پرسشنامه‌ای شامل ترکیبی از گویه‌های محقق‌ساخته و گویه‌هایی که در مطالعات پیشین به محک آزمون در آمده‌اند، گردآوری شده‌اند. بنا بر اقتضات و ملاحظات فرآیندی طرح تحقیق به‌صورت مقطعی طراحی و اجرا گردیده است. بر این اساس متغیرهای شرمساری، بازپذیری، انگ‌زنی، به‌هم‌پیوستگی، پایداری به ارزش‌های اخلاقی، دوستان منحرف و رفتار انحرافی با تکمیل ۸۳۱ پرسشنامه از دانشجویان ۵ دانشگاه دولتی تابع وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در شهر تهران (دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، علامه طباطبایی، علم و صنعت و صنعتی امیرکبیر) منتخب در نمونه، مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته‌اند. در این طرح از نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. به این ترتیب که ابتدا دانشگاه‌های دولتی مستقر در تهران به سه خوشه بر حسب رشته‌های تحصیلی که در دانشگاه‌ها وجود دارد (همه رشته‌ها، علوم انسانی، فنی و مهندسی) تقسیم شده‌اند. سپس از هر خوشه متناسب با تعداد دانشجو در هر خوشه یک یا دو دانشگاه انتخاب شده و در نهایت در هر دانشگاه متناسب با جنس تخصیص لازم صورت گرفته است.

¹ Survey

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریتویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

جهت بررسی اعتبار ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر از اعتبار صوری استفاده شده است. بر این مبنا پرسشنامه برای تعدادی از متخصصان این حوزه ارسال و اعتبار صوری آن از سوی آنان تأیید گردید. از سویی دیگر پایایی ابزار اندازه‌گیری با بررسی سازگاری درونی سنج‌ها به‌وسیله آلفای کرونباخ بررسی و تأیید گردیده است و در نهایت یافته‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل واقع شده‌اند. در مجموع نیز مفاهیم و متغیرهای مقاله حاضر به شرح ذیل مورد تعریف و سنجش قرار گرفته‌اند:

رفتار انحرافی: به‌عنوان مجموعه‌ای از اعمال (یا یک عمل جداگانه) تعریف می‌شود که هنجارهای اجتماعی را برآورده نمی‌کند و اغلب با عدم تعادل فرآیندهای ذهنی، ناسازگاری و تحریف فرآیند خودشکوفایی، عدم کنترل اخلاقی بر رفتار مشخص می‌شود که در بیشتر موارد علل آن با ترکیبی از عوامل زیستی، اجتماعی و شخصی که ویژگی این رفتار را تعیین می‌کند، نشان داده می‌شود (آرتیسچوا و کریلوف، ۲۰۱۹: ۱۳۰۰). در مجموع رفتار انحرافی به هر گونه رفتاری اطلاق می‌شود که در نتیجه نقض هنجارهای اجتماعی و اخلاقی ایجاد می‌گردد و از خلال مبادلات و تعاملات کنش‌گران اجتماعی در بستری اجتماعی و فرهنگی به‌گونه‌ای نسبی تعریف می‌شود. این متغیر در پژوهش حاضر با مقیاسی ۳۰ جمله‌ای با ابعاد مصرف مواد و انحرافات جنسی، وندالیسم و سرقت، تقلب، تخلفات رایانه‌ای و قلدری^۲ مورد سنجش قرار گرفته است.

جدول ۱- نحوه سنجش متغیر رفتار انحرافی

متغیر	معرف	گویه
مصرف مواد و انحرافات جنسی		سیگار یا قلیان کشیده‌ام.
		مواد مخدر (تریاک، هروئین، حشیش و...) یا روان‌گردان (اکس، شیشه، کراک و...) مصرف کرده‌ام.
وندالیسم و سرقت		مشروبات الکلی (شراب، آبجو، ویسکی، ودکا و...) مصرف کرده‌ام.
		مواد توهم‌زا (اکستازی، حشیش، علف یا گل) مصرف کرده‌ام.
رفتارهای انحرافی	تقلب	رابطه جنسی (بدون ازدواج) با جنس مخالف داشته‌ام.
		رابطه جنسی با همجنس خود داشته‌ام.
تخلفات رایانه‌ای		عمداً به وسایل دانشگاه آسیب رسانده‌ام (پاره کردن پرده‌ها، شکستن صندلی‌ها و خراب کردن سیستم‌های کامپیوتری کلاس).
		به‌عمد روی دیوارهای کلاس، سرویس بهداشتی، صندلی‌های کلاس و... نوشته یا نقاشی کرده‌ام.
قلدری		در فضای سبز دانشگاه زباله ریخته‌ام.
		از وسیله یا خدماتی (مانند کامپیوتر در کافی‌نت، تاکسی و...) استفاده کرده‌ام و هزینه آن را بدون اطلاع و اجازه‌ی ناظر آن پرداخت نکرده‌ام.
قلدری		چیزی را بدون پرداخت پول از فروشگاه برداشته‌ام.
		بدون اجازه اطرافیانم، پول و یا وسیله آن‌ها را برداشته‌ام.
قلدری		در تحقیقات علمی و تکالیف کلاسی‌ام، مطالبی را از کتاب، مقاله و سایت‌های اینترنتی استفاده کرده ولی به آن رفرنس نداده‌ام.
		برای پاسخ به سوالات امتحانی به برگه بغل دستی‌ام نگاه کرده یا از شخص دیگری جواب‌ها را پرسیده‌ام.
قلدری		سر جلسه امتحان از روش‌هایی مثل همراه داشتن جواب‌ها در برگه کاغذ، نوشتن جواب سوالات امتحانی بر روی دست، همراه داشتن هندزفری و موبایل برای نوشتن جواب سوالات، عوض کردن برگه امتحان و... استفاده کرده‌ام.
		تکالیف درسی را که باید حتماً به صورت انفرادی انجام شود، به‌صورت جمعی انجام داده‌ام.
قلدری		تکالیف درسی نوشته شده توسط دانشجوی دیگری را برای خودم کپی کرده‌ام.
		برای گرفتن نتیجه‌ای مورد نظر، داده‌ها یا نتایج یک تحقیق یا یک پروژه را دستکاری کرده‌ام.
قلدری		اطلاعات (داده، فیلم و عکس) شخصی و محرمانه‌ی دیگران را بدون آگاهی آن‌ها دیده‌ام.
		در فضای مجازی در مورد سن، جنس و سایر ویژگی‌های شخصی‌ام به دیگران، اطلاعات نادرست داده‌ام.
قلدری		فیلم یا عکس‌های غیر اخلاقی را در اختیار دیگران قرار داده‌ام.
		از نام کاربری و رمز عبور دیگران بدون اجازه‌ی آن‌ها استفاده کرده‌ام.
قلدری		با هویت دیگران و بدون آگاهی آنان، صفحه شخصی (در فیس‌بوک یا دیگر فضاهای مجازی) ایجاد کرده‌ام.
		اقدام به شکستن قفل نرم افزار یا (کرک کردن) کرده‌ام.
قلدری		نسبت به اطرافیانم فحاشی کرده‌ام.
		عمداً دیگران را مسخره کرده‌ام.
قلدری		کسی یا کسانی را به کتک زدن تهدید کرده‌ام.
		کاری کرده‌ام تا کسانی دیگر در جمع ضایع شوند.

¹ Artischeva & Kirilov

² Bullying

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری با پذیرنده

بریت‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

عمداً دانشجویان دیگر را طرد کرده‌ام و آن‌ها را از گروه دوستان (واقعی یا مجازی) بیرون انداخته‌ام.
با هم دانشگاهی‌هایم درگیری فیزیکی داشته‌ام.

شرمساری^۱: به‌عنوان نوعی عدم تأیید تعریف می‌گردد که پشیمانی و ندامت فرد را در پی دارد (علی‌وردی‌نیا و حسنی، ۱۳۹۴: ۱۰). در پژوهش حاضر متغیر شرمساری به‌عنوان متغیری مستقل، به‌صورت فرایندی، جداگانه و خودبنیاد مورد سنجش قرار گرفته است و از پاسخگویان خواسته شده تا واکنش خانواده، استادان و دوستان‌شان را در قبال انجام رفتارهایی خلاف و نادرست (مثل مصرف مواد مخدر یا روان‌گردان و توهم‌زا) توسط آنان بیان کنند.

بازپذیری^۲: فرایندی است که با مجرم به‌عنوان «فرد خوبی رفتار می‌شود که کار بدی انجام داده است». تأکید بر رفتار شرم‌آور عنصری کلیدی است، زیرا در اکثر رویدادهای مورد توییح نمی‌توانند «گناه» را از «گناهکار» جدا کنند (فورلس و کافاری^۳، ۲۰۲۲: ۸). در فرایند سنجش متغیر بازپذیری به‌عنوان متغیری مستقل در پژوهش حاضر به‌صورت فرایندی، جداگانه، مستقل و خودبنیاد در چهار بعد بخشش، سرزنش رفتار همراه با احترام به فرد، تعامل همراه با تأیید و واکنش همراه با احترام مورد سنجش قرار گرفته است و از پاسخگویان خواسته شده تا واکنش خانواده، استادان و دوستان‌شان را در قبال انجام رفتارهایی خلاف و نادرست (مثل مصرف مواد مخدر یا روان‌گردان و توهم‌زا) توسط آنان بیان کنند.

انگ‌زنی^۴: بریتویت (۱۹۸۹) انگ‌زنی را شرمساری غیربازپذیرنده‌ای تعریف می‌کند که تلاشی در جهت تطبیق مجرم شرمسار با جامعه ندارد. در پژوهش حاضر متغیر انگ‌زنی به‌صورت فرایندی، جداگانه، مستقل و خودبنیاد مورد سنجش قرار گرفته است.

به‌هم‌پیوستگی^۵: نیاز فرد به برقراری وابستگی ارتباطی با والدین، معلمان و دوستان را در نظر می‌گیرد و تعهد ناظر بر بُعد احساسی و تعهد فردی در حفظ عواطف یا احساسات، دیدگاه‌ها و ادراکات؛ (۱) خانواده، (۲) موسسه آموزشی (دانشگاه) و (۳) دوستان است (حسان و همکاران^۶، ۲۰۱۸: ۱۹۹). این متغیر در مقاله حاضر با تأکید بر بُعد احساسی نظریه کنترل اجتماعی تعریف می‌شود که پیوندهای فرد و پیوستگی وی را در سطح خانواده، استادان و دانشگاه مورد سنجش قرار داده است.

پذیرش شرم^۷: یک احساس یا عاطفه درونی و روان‌شناختی است که در صورت برملا شدن جرم نزد دوستان و اطرافیان، ممکن است حاصل شود (حسنی، ۱۳۹۴: ۱۳۹). این متغیر با بهره‌گیری از مقیاس نهایی بریتویت و احمد (۲۰۰۱) که پس از حذف مولفه‌های مخفی کردن خود، احساس طرد از سوی دیگران و شرمساری حل‌نشده پالایش یافته و نیز مطالعات تکمیلی مورفی و هلمر^۸ (۲۰۱۳) و مورفی و هریس^۹ (۲۰۰۷) مورد سنجش قرار گرفته است و از پاسخگویان پرسیده شده که «فکر می‌کنید اگر خانواده، دوستان و استادان‌تان متوجه رفتار خلاف یا نادرست شما (مثل مصرف مواد مخدر یا روان‌گردان و توهم‌زا) شوند، چه تصور و احساسی خواهید داشت».

جابه‌جایی شرم^{۱۰}: یکی از روش‌های مدیریت شرم است که توسط احمد (۲۰۰۱) و احمد و بریتویت (۲۰۰۵) عنوان شده است. جابه‌جایی شرم به شکل سرزنش دیگران به خاطر اشتباه خود و ابراز خشم نسبت به آن‌ها است. با توجه به رویکرد مدیریت شرم، نادیده گرفتن احساس شرم از طریق سرزنش دیگران، باعث تشدید اعمال نادرست می‌شود، زیرا اقدامات و پیامدهای شخصی از هم جدا می‌شوند (احمد و بریتویت، ۲۰۰۵: ۳۰۳). جابه‌جایی شرم حالتی از مدیریت شرم است که در کاهش تخلفات و رفتارهای انحرافی نقشی منفی دارد و در مطالعه احمد و بریتویت (۲۰۰۵) دارای ۴ مولفه بیرونی‌سازی سرزنش، احساس عصبانیت، خشم تلافی‌جویانه و خشم جابه‌جا شده است. مطالعه

¹ Shaming

² Reintegration

³ Fourlas & Cuffari

⁴ Stigmatization

⁵ Interdependency

⁶ Hassan et al.

⁷ Shame acknowledgment

⁸ Murphy and Helmer

⁹ Murphy & Harris

¹⁰ Shame displacement

انصاری، پریا؛ علی‌وردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریتویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۳ - ۵۶.

حاضر با بهره‌گیری از مطالعه احمد و بریثویت (۲۰۰۵) و نیز مطالعات تکمیلی مورفی و هلمر (۲۰۱۳) و مورفی و هریس (۲۰۰۷) که بر پایه آن بنا شده، نسبت به سنجش جابه‌جایی شرم اقدام کرده است.

درونی‌سازی شرم^۱: به‌عنوان احساس سرزنش خود، از خودبیگانگی^۲، خود را قربانی دیدن، ترس دائمی از طرد دیگران، حقارت، نقص، درماندگی و خودکم‌بینی تعریف شده است (پونتزر، ۲۰۱۰: ۲۶۳) و زمانی اتفاق می‌افتد که فرد طرد توسط دیگران را درونی کند و احساسات خود آزارگر را تجربه کند (شوئرمن و کیت^۳، ۲۰۱۵: ۱۶۴). درونی‌سازی شرم در حقیقت شیوه‌ای در مدیریت شرم است. مطالعه حاضر این متغیر را بر مبنای مقیاس پونتزر (۲۰۱۰) مورد سنجش قرار داده است.

پایبندی به ارزش‌های اخلاقی^۴: گرایش مجرمانه یک فرد از احساس اخلاقی او که با قوانین رفتار درونی‌شده هم‌چون باورها، ارزش‌های اخلاقی و عواطف تحقق می‌یابد و توانایی او برای اعمال کنترل بر خود تشکیل می‌شود (هیرتلهنر و کونز^۵، ۲۰۱۶: ۳۹۵). همواره اعتقاد بر این است که یک انسان عاقل می‌تواند با کمک ویژگی‌های ارادی، هنجارها و ارزش‌های اخلاقی از اعمال مجرمانه دوری کند (هانیم‌آغلو^۶، ۲۰۱۸: ۱۳۹). ارزش‌های اخلاقی بر میزان شرم و گناه افراد تأثیر دارند؛ هر چه این ارزش‌ها پررنگ‌تر باشند، تمایل افراد جهت انجام اعمال و رفتارهای نامتناسب با آن‌ها کم‌تر است. جهت سنجش این متغیر نظر پاسخگویان نسبت به انجام مثال‌هایی از رفتارهای نامتعارف و انحرافی پرسیده شده است.

دوستان منحرف^۷: این متغیر ردپای نظریات کنترل اجتماعی، پیوند افتراقی، یادگیری اجتماعی و نظریه‌های خرده‌فرهنگی را در آرای بریثویت نشان می‌دهد و تأکید دارد افرادی که با مجرمان ارتباط دارند یا شدیداً به هم‌سالان بزه‌کار^۸ وابسته هستند، احتمال بیشتری دارد که در جرم شرکت کنند (بریثویت، ۱۹۸۹: ۲۱). این متغیر با دو بعد فراوانی (تعداد) و شدت (میزان صمیمیت) رابطه با دوستان منحرف با سوال چه تعداد از دوستان شما مثال‌های ارائه شده از رفتارهای را انجام می‌دهند و میزان صمیمیت شما با آنان چقدر است، مورد پرسش قرار گرفته است.

۴- تحلیل یافته‌ها

توزیع دانشجویان پاسخگو بر حسب مشخصه‌های فردی حاکی از این است که بیش از نیمی از پاسخگویان (۵۴/۶ درصد) پسر هستند و نزدیک به نیمی از پاسخگویان (۴۹/۱ درصد) و در بازه سنی ۲۰-۲۴ سال قرار دارند. اکثریت دانشجویان پاسخگو مجرد (۹۴/۰ درصد)، فاقد شغل (۷۱/۳ درصد) و دانشجوی کارشناسی (۶۹/۳ درصد) بوده‌اند. دانشگاه تهران نیز بیشترین سهم را در نمونه حاضر به خود اختصاص داده است و اکثریت پاسخگویان (۶۸/۳ درصد) نمره معدل بالاتر از ۱۶ را در ترم‌های قبل کسب کرده‌اند.

با توجه به بازه قابل تفسیر نمره میانگین در متغیرهای مستقل پژوهش حاضر، بالاترین میانگین را می‌توان در متغیرهای به‌هم‌پیوستگی، دوستان منحرف و بازپذیری مشاهده کرد. یافته‌ها نشان از آن دارند که به‌طور متوسط هر دانشجو در متغیر به‌هم‌پیوستگی نمره‌ای برابر با ۴۴/۹۶ را به‌خود اختصاص داده است که قابل تفسیر در بازه ۱۳ تا ۶۵ است و در سطح متوسط ارزیابی می‌شود و حاکی از آن است که دانشجویان ارتباط و پیوند عاطفی متوسطی با خانواده و استادان خود دارند. در خصوص متغیر دوستان منحرف، به‌طور متوسط هر دانشجو نمره‌ای برابر با ۳۳/۷۵ را به‌خود اختصاص داده است که قابل تفسیر در بازه ۱۴ تا ۷۰ است و در سطح متوسط ارزیابی می‌شود. بنابراین، رابطه و صمیمیت دانشجویان با دوستان منحرف در سطح متوسطی قرار دارد. در متغیر بازپذیری به‌طور متوسط هر دانشجو نمره‌ای برابر با ۳۰/۰۹ کسب کرده است که در بازه ۸ تا ۴۰ و مقیاسی سه سطحی در حد زیاد ارزیابی می‌شود و نشان از این دارد که اطرافیان دانشجویان (خانواده، دوستان و استادان) در تعاملات خود رفتارهای بازپذیرنده‌ای نسبت به آنان داشته‌اند. در میان متغیرهای مستقل در این پژوهش نیز کم‌ترین نمره متوسط را می‌توان در متغیر شرمساری

¹ shame internalization

² alienation

³ Scheuerman & Keith

⁴ moral emotions

⁵ Hirtenlehner & Treiber

⁶ Hanimoglu

⁷ deviant friends

⁸ delinquent peer

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریثویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۳ - ۵۶.

مشاهده کرد که برابر با ۱۵/۷۶ است که در بازه ۵ تا ۲۵ در سطح متوسط قرار دارد. بنابراین می‌توان گفت که دانشجویان در تعاملات روزانه خود با اطرافیان‌شان تا حدی شرمساری را تجربه می‌کنند (جدول ۲).

جدول ۲- شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای مستقل در میان پاسخگویان

مشخصه‌های آماری				تعداد گویه	متغیر
انحراف معیار	میانگین	حداکثر	حداقل		
۲/۱۶	۱۵/۷۶	۲۵	۵	۵	شرمساری
۴/۱۹	۳۰/۰۹	۴۰	۸	۸	بازپذیری
۶/۶۵	۲۷/۳۱	۶۰	۱۲	۱۲	انگزنی
۸/۸۹	۴۴/۹۶	۶۵	۱۳	۱۳	به هم پیوستگی
۵/۳۹	۲۲/۶۱	۳۰	۶	۶	پذیرش شرم
۴/۶۱	۱۶/۱۶	۳۰	۶	۶	جابه‌جایی شرم
۵/۹۹	۱۶/۹۴	۳۰	۶	۶	درونی‌سازی شرم
۱۰/۱۷	۳۳/۷۵	۷۰	۱۴	۱۴	دوستان منحرف
۴/۲۳	۲۲/۰۷	۳۰	۶	۶	پایبندی به ارزش‌های اخلاقی

جدول ۳، میانگین و توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب متغیر رفتار انحرافی و ابعاد آن را به تفکیک جنس نشان داده است. توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب نمرات بعد مصرف مواد و انحرافات جنسی حاکی از آن است که دختران کم‌تر از پسران دانشجو مرتکب این نوع از رفتار انحرافی شده‌اند و در حالی که ۸۹/۷ درصد از دختران پاسخگو در مرتبه اصلاً و کم توزیع این متغیر قرار دارند این رقم در پسران برابر با ۸۱/۱ است. نمره میانگین بعد مصرف مواد و انحرافات جنسی به تفکیک جنس نیز مؤید همین امر است و پسران (۱۰/۴۵) میانگین بالاتری از دختران (۹/۰۶) کسب کرده‌اند که در طیف سه رتبه‌ای در حد کم ارزیابی می‌شود. در مجموع، توزیع نسبی کل پاسخگویان بر حسب نمرات بعد مصرف مواد و انحرافات جنسی حاکی از آن است که ۸۵ درصد پاسخگویان در مرتبه کم و ۱۵ درصد در مراتب متوسط و زیاد توزیع جای می‌گیرند.

در بعد وندالیسم و سرقت شاهد کم‌ترین میزان شیوع در نمونه این پژوهش هستیم و ۹۸/۹ درصد از دانشجویان دختر و ۹۷/۴ درصد از پسران پاسخگو اصلاً و یا در حد کم اقدام به رفتارهای مخرب و سرقت کرده‌اند. همچنین ۱ درصد از دختران دانشجو و ۲/۶ درصد از پسران به میزان متوسط و زیاد این رفتارها را گزارش داده‌اند. نمره میانگین این دو گروه جنسی در این بعد نیز کمتر از سایر ابعاد است و دختران (۷/۱۵) در این بعد نیز میانگین کم‌تری نسبت به پسران (۷/۶۵) کسب کرده‌اند. همچنین، توزیع نسبی کل پاسخگویان در این بعد نشان می‌دهد که ۹۸/۱ درصد پاسخگویان نمره در سطح کم و حدود ۲ درصد نیز نمره در سطوح متوسط و زیاد کسب کرده‌اند.

توزیع پاسخگویان حاکی از آن است که تقلب شایع‌ترین رفتار انحرافی در میان دانشجویان دانشگاه‌های نمونه در پژوهش حاضر بوده است و ۳۶/۱ درصد از دانشجویان دختر و ۴۴/۹ درصد از پسران دانشجو به میزان متوسط تا زیادی مرتکب تقلب شده‌اند. نمرات میانگین نیز نشان می‌دهد که دختران با نمره میانگین ۱۳/۳۶ کم‌تر از پسران با نمره میانگین ۱۴/۸۱ تقلب کرده‌اند. در مجموع توزیع نسبی کل پاسخگویان در این بعد حاکی از این است که ۵۹/۱ درصد پاسخگویان در سطح کم و ۴۰/۹ درصد نیز در سطوح متوسط و زیاد تقلب جای می‌گیرند.

تخلفات رایانه‌ای در میان هر دو جنس از دانشجویان شیوع نسبتاً کمی دارد. اساساً ۹۳/۶ درصد از دختران دانشجو و ۸۷/۴ درصد از پسران مورد بررسی در نمونه حاضر اصلاً و یا در حد کم مرتکب تخلفات رایانه‌ای شده‌اند و ۶/۳ درصد از دختران دانشجو و ۱۲/۶ درصد از پسران میزان متوسط تا زیادی از این تخلف را گزارش کرده‌اند. نمرات میانگین نیز حاکی از این است که همچون سایر ابعاد رفتار انحرافی در این بعد نیز دختران با میانگین ۸/۵۱ کم‌تر از پسران مرتکب تخلفات رایانه‌ای شده‌اند. در این بعد توزیع نسبی کل پاسخگویان نشان می‌دهد که ۹۰/۳ درصد دانشجویان پاسخگو در آن نمره در حد کم و ۹/۸ درصد نیز نمرات در حد متوسط و زیاد کسب کرده‌اند.

در بعد قلدری توزیع نسبی پاسخگویان نشان از این دارد که ۸۳/۸ درصد از دختران و ۷۱/۱ درصد از پسران دانشجو اصلاً و یا در حد کم مرتکب رفتارهای قلدرمآبانه شده‌اند. یافته‌ها گواه آنند که ۱۶/۲ درصد از دختران و ۲۸/۸ درصد از پسران پاسخگو به میزان متوسط و زیادی مرتکب قلدری شده‌اند. در این بعد نیز هم‌چون ۴ بعد قبلی دختران (۱۰/۲۵) میانگین ارتکاب کم‌تری نسبت به پسران (۱۲/۲۴) گزارش کرده‌اند. در این بعد، توزیع نسبی کل پاسخگویان نشان از این دارد که نمرات ۷۶/۹ درصد پاسخگویان در سطح کم و ۲۳/۱ درصد پاسخگویان در سطوح متوسط و زیاد جای داشته است.

در نهایت توزیع نسبی پاسخگویان برحسب متغیر وابسته رفتار انحرافی در پژوهش حاضر حاکی از این است که ۹۱/۲ درصد از دانشجویان دختر و ۸۱/۹ درصد از پسران دانشجو در سطح کم، ۸/۵ درصد از دختران و ۱۷/۴ درصد از پسران دانشجو در سطح متوسط و ۰/۳ درصد از دختران و ۰/۷ درصد از پسران مورد بررسی نیز در سطح زیاد تجربه رفتارهای انحرافی را داشته‌اند. نمره میانگین رفتار انحرافی دختران برابر با ۴۸/۱۵ و نمره میانگین پسران برابر با ۵۵/۴۱ است که در بازه‌ای از ۳۰ تا ۱۵۰ قابل تفسیر است و در حد کم ارزیابی می‌شود. بر این اساس میزان رفتارهای انحرافی اگر چه در هر دو جنس پایین است لیکن این میزان در دختران دانشجو پایین‌تر از پسران است و دختران در مقایسه با پسران پاسخگو به میزان کم‌تری مرتکب رفتارهای انحرافی شده‌اند. در نهایت توزیع نسبی پاسخگویان برحسب متغیر وابسته رفتار انحرافی در پژوهش حاضر حاکی از این است که ۸۶/۲ درصد دانشجویان در سطح کم، ۱۳/۴ درصد در سطح متوسط و ۰/۵ درصد نیز در سطح زیاد تجربه رفتارهای انحرافی را داشته‌اند.

جدول ۳- میانگین و توزیع نسبی پاسخگویان بر حسب متغیر رفتار انحرافی و ابعاد آن به تفکیک جنس

ابعاد و متغیر	گزینه‌ها	زن	مرد	کل
مصرف مواد و انحرافات جنسی	اصلاً و کم	۸۹/۷	۸۱/۱	۸۵/۰
	متوسط	۸/۲	۱۶/۳	۱۲/۶
	زیاد	۲/۱	۲/۶	۲/۴
	کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
وندالیسم و سرقت	میانگین	۹/۰۶	۱۰/۴۵	۹/۸۲
	اصلاً و کم	۹۸/۹	۹۷/۴	۹۸/۱
	متوسط	۰/۵	۲/۴	۱/۶
	زیاد	۰/۵	۰/۲	۰/۴
تقلب	کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
	میانگین	۷/۱۵	۷/۶۵	۷/۴۲
	اصلاً و کم	۶۳/۹	۵۵/۱	۵۹/۱
	متوسط	۲۶/۰	۳۱/۳	۲۸/۹
تخلفات رایانه‌ای	زیاد	۱۰/۱	۱۳/۷	۱۲/۰
	کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
	میانگین	۱۳/۳۶	۱۴/۸۱	۱۴/۱۵
	اصلاً و کم	۹۳/۶	۸۷/۴	۹۰/۳
قلدری	متوسط	۵/۰	۱۱/۷	۸/۷
	زیاد	۱/۳	۰/۹	۱/۱
	کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
	میانگین	۸/۵۱	۱۰/۰۶	۹/۳۶
رفتار انحرافی	اصلاً و کم	۸۳/۸	۷۱/۱	۷۶/۹
	متوسط	۱۴/۱	۲۲/۹	۱۸/۹
	زیاد	۲/۱	۵/۹	۴/۲
	کل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
رفتار انحرافی	میانگین	۱۰/۲۵	۱۲/۲۴	۱۱/۳۳
	اصلاً و کم	۹۱/۲	۸۱/۹	۸۶/۲
	متوسط	۸/۵	۱۷/۴	۱۳/۴
	زیاد	۰/۳	۰/۷	۰/۵

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریثویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۳ - ۵۶.

۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۵۲/۰۸	۵۵/۴۱	۴۸/۱۵	میانگین

جدول ۴ به رگرسیون چندگانه متغیرهای مستقل و رفتار انحرافی دانشجویان پاسخگو اختصاص یافته است. برای محاسبه رگرسیون میان متغیرهای پژوهش از رگرسیون خطی و روش جبری استفاده شده است و تمامی ۹ متغیر مستقل پژوهش (شرمساری، بازپذیری، انگ‌زنی، به‌هم‌پیوستگی، پذیرش شرم، جابه‌جایی شرم، درونی‌سازی شرم، دوستان منحرف و پایبندی به ارزش‌های اخلاقی) و متغیر رفتار انحرافی در محاسبه رگرسیون لحاظ شده‌اند. با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده متغیرهای لحاظ شده در معادله رگرسیون قادر به تبیین ۴۰/۳ درصد تغییرات متغیر رفتار انحرافی در دانشجویان پاسخگو بوده‌اند.

هم‌چنین، یافته‌ها حاکی از آنند که رقم‌های عامل تورم واریانس در رگرسیون حاضر در بازه‌ای از ۱/۲۱۳ تا ۱/۸۳۰ و رقم‌های ضریب حداقل تحمل که در بازه ۰/۵۴۶ الی ۰/۸۷۷ متغیر هستند، قابل قبول است و هم‌خطی میان متغیرهای پژوهش پایین است و در سطح قابل قبول قرار دارد. یافته‌های حاصل از رگرسیون چندگانه رفتار انحرافی دانشجویان با متغیرهای مستقل گویای آن است که ۴ متغیر مستقل دارای ضرایب معنادار هستند و در معادله رگرسیون لحاظ شده‌اند. پایبندی به ارزش‌های اخلاقی با ضریب رگرسیونی استاندارد ۰/۳۲۷- به‌عنوان قوی‌ترین متغیر با اثری معکوس شناخته شده است. با توجه به شدت ضرایب استاندارد رگرسیون پس از آن به‌ترتیب متغیرهای دوستان منحرف با ضریب رگرسیونی استاندارد ۰/۲۹۷، انگ‌زنی با ضریب رگرسیونی استاندارد ۰/۱۵۳ و جابه‌جایی شرم با ضریب رگرسیونی استاندارد ۰/۰۶۸ با اثر مثبت می‌توانند به‌عنوان عوامل مؤثر، تغییرات متغیر رفتار انحرافی را تبیین کنند. بنابراین می‌توان گفت که با افزایش سطح پایبندی به ارزش‌های اخلاقی در دانشجویان پاسخگو و کاهش تعامل و صمیمیت آنان با دوستان منحرف و کنترل رفتارهای انگ‌زننده در اطرافیان دانشجویان و کاهش جابه‌جایی شرم آنان در تعاملات اجتماعی، رفتار انحرافی در دانشجویان کاهش خواهد یافت.

جدول ۴- مدل رگرسیون چندگانه رفتار انحرافی دانشجویان با متغیرهای مستقل پژوهش

متغیر	ضرایب		کنترل هم‌خطی	
	استاندارد (β)	آماره آزمون T	ضریب حداقل تحمل	تورم واریانس (VIF)
شرمساری	-۰/۰۴۱	-۱/۴۲۱	۰/۱۵۶	۱/۱۴۱
بازپذیری	۰/۰۴۶	۱/۵۴۲	۰/۱۲۳	۱/۲۱۳
انگ‌زنی	-۰/۱۵۳**	۴/۵۴۴	۰/۰۰۰	۱/۵۶۱
به‌هم‌پیوستگی	-۰/۰۵۲	-۱/۵۴۸	۰/۱۲۲	۱/۵۳۷
پذیرش شرم	-۰/۰۱۹	-۰/۵۱۴	۰/۶۰۷	۱/۸۳۰
جابه‌جایی شرم	۰/۰۶۸*	۲/۲۷۲	۰/۰۲۳	۱/۲۳۶
درونی‌سازی شرم	-۰/۰۴۴	-۱/۲۵۲	۰/۲۱۱	۱/۶۸۴
دوستان منحرف	۰/۲۹۷**	۹/۷۴۰	۰/۰۰۰	۱/۲۸۳
پایبندی به ارزش‌های اخلاقی	-۰/۳۲۷**	-۹/۹۱۹	۰/۰۰۰	۱/۴۹۸
آماره‌های رگرسیون	ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	F
	۰/۶۴۰	۰/۴۰۹	۰/۴۰۳	۶۲/۶۸۵
			سطح معناداری	۰/۰۰۰

* سطح معناداری > ۰/۰۵؛ ** سطح معناداری > ۰/۰۱

۵- بحث و نتیجه‌گیری

حوزه عمل و تأثیر نظریه شرمساری بازپذیرنده بسیار وسیع و سایه‌سار دلالت‌های سیاستی آن فراخ است و این حاکی از توانایی بی‌مانند آن در تحلیل و تعدیل مسایل به سبکی تازه است. نظریه مذکور به مدد خصیصه تعاملی خود، مسیر گفتمان و تعامل را در جامعه هموار می‌سازد و

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریث‌ویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

بدون شک شیوه‌ای است که قابلیت‌های فرهنگی و اجتماعی را با مطالبات عصر نوین یعنی تعامل و گفت‌وگو در می‌آمیزد. بنابراین بررسی و آزمون توان تجربی این نظریه بسیار اهمیت دارد.

فرضیه نخست، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی منفی از شرمساری است» در میان دانشجویان شاغل به تحصیل در ۵ دانشگاه بررسی شده تأیید نمی‌شود. با مذاقه در ضرایب استاندارد رگرسیونی می‌توان اظهار داشت که در میان دانشجویان پاسخگو، رابطه شرمساری با رفتارهای انحرافی معنادار نبوده است. بررسی‌های دقیق‌تر نشان از آن دارند که رابطه شرمساری با تمامی ابعاد رفتار انحرافی به‌غیر از بعد تخلفات رایانه‌ای هم‌چنان معنادار نبوده است. هر چند که ضریب استاندارد رگرسیونی این بعد نیز بسیار ضعیف بوده است و رابطه معکوس و بسیار ضعیفی را به نمایش می‌گذارد. بنابراین عدم تأثیرگذاری متغیر شرمساری بر رفتارهای انحرافی دانشجویان را می‌توان با تاسی به نظریات بوچکوار و تایتل^۱ (۲۰۰۸: ۷۱۶) تبیین کرد. آنان نیز بر آنند که اشکال شرمساری در نظریه بریتویت برای کاهش رفتارهای انحرافی تئوریزه شده‌اند اما در واقع آن را افزایش داده‌اند. استدلال آنان در این باب آن است که ماهیت گروهی که شرمساری از آن نشأت می‌گیرد، مهم است. بریتویت در نظریه‌اش شرمساری را تنها در میان گروه‌های متعارف در نظر گرفته است، این درحالی است که گروه‌های نامتعارف و انحرافی نیز ممکن اعضای خود را شرمسار کنند تا رفتار انحرافی خاصی را مرتکب گردند و با هنجارهای گروهی خاص آنان مطابقت یابند. بنابراین آنان توجه به منابع شرمساری (که توسط گروه‌های متعارف و یا نامتعارف اجرا می‌شوند) را ضروری در نظر می‌گیرند. هم‌چنین، شرمساری تخطی از وجدان جمعی است که از طریق پیوند عاطفی قوی، رشد یافته و با درونی شدن ارزش‌ها ایجاد می‌گردد، بنابراین، در بستر اجتماعی مورد بررسی که به‌هم‌پیوستگی، دانشجویان با خانواده و استادان در سطح متوسطی قرار دارد، این احتمال وجود دارد که هنجارها و ارزش‌ها مجال آن را نیابند که به‌درستی درونی شوند و وجدان به شکلی رشد یابنده ایجاد گردد، به همین سبب شرمساری در این بستر بی‌اثر می‌گردد.

به‌علاوه، شرمساری در مطالعه حاضر نوعی عدم تأیید معنا شده است، این تعریف جلوه بیرونی دارد و شرمساری درونی را که از وجدان افراد سرچشمه می‌گیرد و در روان او ساری و جاری می‌شود را تحت پوشش قرار نمی‌دهد. بر این مبنا شرمساری درونی و بیرونی مکمل یک‌دیگر هستند و همان‌گونه که غلامی (۱۳۹۸: ۱۰۳) بیان می‌دارد، تحقق شرمساری از دو طریق درونی (وجدان) و بیرونی (عدم تأیید توسط دیگران) صورت می‌پذیرد. بنابراین سنجش شرمساری تنها از طریق جلوه بیرونی آن یعنی عدم تأیید توسط دیگران، می‌تواند عاملی در عدم معناداری آن باشد و این ضرورت وجود دارد که در مطالعات بعدی، شرمساری با متغیرهایی که جنبه بیرونی شرم را نیز در بر می‌گیرند و وجدان افراد را درگیر می‌سازند نیز مورد سنجش قرار گیرد. در این راستا شاید بتوان متغیری مانند انتظار شرم را که به‌زعم ریلون (۲۰۱۰: ۹۸۹) احساسی درونی است و برخلاف شرمساری جلوه بیرونی ندارد و می‌تواند بر تصمیمات و رفتارهای افراد اثرگذار باشد، را جهت افزایش تأثیر این متغیر و تأثیرگذاری در روابط و توان تبیینی نظریه شرمساری بریتویت پیشنهاد داد.

فرضیه دوم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی منفی از بازپذیری است» در میان دانشجویان مورد بررسی تأیید نمی‌شود. در پژوهش‌ها عنوان شده است که شرمساری در صورتی که با بازپذیری همراه باشد می‌تواند هم‌چون مانعی در برابر رشد نرخ جرم و نیز بازگشت مجدد به آن عمل کند. با دقت در ضرایب استاندارد رگرسیونی می‌توان دریافت که یافته‌های استنباطی از این حکایت دارند که این متغیر رابطه معناداری با رفتار انحرافی در میان دانشجویان نداشته است که این نتایج ناهم‌سو با یافته‌های لسونگز و تایسون (۲۰۰۷)، بنسون و همکاران (۲۰۱۱) و دنسی (۲۰۱۱) بوده است. لیکن با بررسی دقیق‌تر می‌توان گفت که ضرایب استاندارد رگرسیون بازپذیری در ابعاد مصرف مواد و انحرافات جنسی، تقلب و تخلفات رایانه‌ای معنادار بوده است. هر چند در اغلب موارد این روابط بسیار ضعیف هستند و قابلیت اتکا ندارند اما بر خلاف انتظارات نظری رابطه این متغیر با ابعاد مصرف مواد و انحرافات جنسی و نیز تقلب رابطه‌ای مثبت بوده است. درحالی که رابطه بازپذیری با بعد تخلفات رایانه‌ای معکوس گزارش شده است.

در این زمینه می‌توان چنین استدلال کرد که بازپذیری دارای اصولی است و اگر آن اصول رعایت نگردد، ممکن است قبح جرایم و رفتارهای انحرافی ریخته شود و شاید بتوان گفت همین امر منجر به افزایش رفتارهای انحرافی در پسران دانشجو شده است. در واقع کیم^۲ (۲۰۱۷: ۲۹۲-)

^۱ Botchkovar & Tittle

^۲ Kim

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریتویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

(۲۹۳) با اشاره به این اصول، به‌درستی اذعان می‌دارد که بریثویت اصرار داشت، برای عملی ساختن شرمساری بازپذیرنده در جامعه، اعضای جامعه باید «نقش توبه‌کننده» را بر عهده بگیرند. اساساً توبه، وجدان‌هایی را می‌سازد که از درون، رفتار انحرافی را کنترل می‌کنند. بر این مبنا، بازپذیری از سوی جامعه اگر با پشیمانی قلبی فرد خاطی یا به‌عبارتی دیگر با توبه او و خلق وجدانی بیدار همراه نباشد، نه‌تنها میزان ارتکاب رفتارهای انحرافی را کاهش نمی‌دهد که با اغماض از خطای افراد این باور را در آنان به وجود می‌آورد که ارتکاب رفتارهای انحرافی از سوی آنان با گذشت، بخشش و بازپذیری جامعه همراه است و تبعات سنگینی در پی ندارد.

فرضیه سوم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی مثبت از انگ‌زنی است» در میان دانشجویان بررسی شده تأیید می‌شود. هم‌چنین، ضرایب استاندارد رگرسیون تأثیر انگ‌زنی نه تنها در رفتار انحرافی دانشجویان که در تمامی ابعاد آن به غیر از دو بعد تخلفات رایانه‌ای و نیز مصرف مواد و انحرافات جنسی، معنادار بوده است. بر این اساس با افزایش تجربه انگ در دانشجویان، ارتکاب رفتارهای انحرافی در ابعاد ون‌دالیسم و سرقت، تقلب و قلدری افزایش می‌یابد. به‌طور کلی، این یافته‌های تجربی هم‌سو با یافته‌های بنت (۱۹۹۷)، تایتل و همکاران (۲۰۰۳)، لسونگز و تاپسون (۲۰۰۷)، شایبل و هاگز (۲۰۱۱) و ناهم‌سو با یافته پژوهش مورفی و هلمر (۲۰۱۳) بوده است که متغیر انگ‌زنی را فاقد تأثیر بر رفتار انحرافی دانسته‌اند. بنابراین همان‌گونه که فورلس و کافاری (۲۰۲۲) باور دارند، انگ‌زنی به تقویت یا افزایش رفتار شرم‌آور تمایل دارد. به‌طور کلی، نظریه شرمساری بازپذیرنده در رابطه با بحث انگ‌زنی و واکنش‌های اجتماعی به نیای خود یعنی نظریه برجسب‌زنی بسیار نزدیک می‌گردد. در این راستا، والترز^۱ (۲۰۲۰: ۲) بر آن است که مفهوم ارزیابی‌های بازاندیشانه^۲ که از ورای مفاهیم خود آینه‌سان کولی^۳ و هم‌چنین دیگری تعمیم‌یافته مید^۴ پا گرفته است، می‌تواند به‌نیکی شکل‌گیری هویت‌های مجرمانه و روی آوردن به رفتارهای انحرافی را توضیح دهد. اساساً جوانان مورد بررسی، به‌واسطه تعامل با دیگران می‌توانند به ارزیابی رفتارهای خود بپردازند و ارزیابی منفی دیگران که در قالب «انگ‌زنی» خود را بروز می‌دهد وی را به تکوین هویتی انحرافی سوق دهند. مفهوم انگ و باور به ارزیابی‌های بازاندیشانه از خلال تعاملات با دیگران مهم به فرد القا می‌شوند و مسیر زندگی وی را رقم می‌زنند. هم‌چنین پدیده انگ‌زنی قربت معنایی بسیاری با مفهوم پیش‌گویی‌های خودمحقق^۵ در آرای مرتون^۶ دارد که برای توصیف وضعیتی ارائه شده است که در آن تعریف نادرست فرد از موقعیت خود، رفتار جدیدی را برمی‌انگیزد که مفهوم اصلی نادرست را محقق می‌سازد. این مفهوم به‌صورت ضمنی به انگ‌ی اشاره دارد که به افراد اطلاق می‌شود و فرد با ارزیابی وضعیت خود در مسیری گام بر می‌دارد که آن انگ به راستی محقق می‌شود. در حقیقت مرتون بر آن است که باورهای ما در مورد دیگران خالق آن چیزی است که ما از آنان می‌سازیم.

فرضیه چهارم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی منفی از به‌هم‌پیوستگی است» در میان دانشجویان شاغل به تحصیل در ۵ دانشگاه بررسی شده تأیید نمی‌شود. نتایج بررسی ضرایب استاندارد رگرسیون نشان می‌دهد که متغیر به‌هم‌پیوستگی رابطه معناداری با رفتار انحرافی و ابعاد آن نداشته است و نتایج ناهم‌سو با یافته‌های پژوهش‌های بنت (۱۹۹۷)، ژانگ و مسنر (۱۹۹۹)، تایتل و همکاران (۲۰۰۳)، شایبل و هاگز (۲۰۱۱) و ایونز (۲۰۲۲) بوده است. نمی‌توان انکار داشت که به‌هم‌پیوستگی از جمله متغیرهایی است که در مدل نظری بریثویت در بررسی رفتارهای انحرافی حائز اهمیت بوده است. اساساً مبحث به‌هم‌پیوستگی در نظریه بریثویت به‌نوعی وام‌دار نظریات کنترل اجتماعی است و با مفهوم کنترل غیررسمی گره خورده است. بریثویت (۱۹۸۹) این مفهوم را با تمرکز بر بعد عاطفی آن از بطن مفهوم وابستگی^۷ بیرون کشیده است. به‌زعم نظریه شرمساری بازپذیرنده، در نظریه کنترل اجتماعی، مفهوم وابستگی در بعد عاطفی، پیوند فرد با شبکه‌های خانوادگی و حلقه دوستان و آشنایان را در بر می‌گیرد. بر این مبنا نظریه کنترل اجتماعی رشد احساسات اخلاقی را عامل کنترل رفتارهای انحرافی می‌داند که بر مبنای تقویت پیوندهای اجتماعی متعارف و بهینه‌سازی شیوه‌های فرزندپروری شکل می‌گیرد. در خصوص عدم معناداری این متغیر می‌توان چنین استدلال داشت که ویژگی به‌هم‌پیوستگی در نمونه مورد بررسی تا آن حدودی که مدنظر بریثویت است، بروز نیافته است و یا کم و کیف آن به‌گونه‌ای است که با آرای بریثویت فاصله دارد و با ویژگی فرهنگی اجتماع‌گرایی که بر شرمساری و رفتارهای انحرافی اثرگذار است، همراه نیست. چرا که ادلمن و

¹ Walters

² Reflected appraisal

³ Cooley

⁴ Mead

⁵ Self-fulfilling prophecy

⁶ Merton

⁷ Attachments

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

بریثویت. فصلنامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۲): ۳۲ - ۵۶.

هریس^۱ (۲۰۱۸: ۴۷۸) معتقدند که اجتماع‌گرایی به فرهنگی اطلاق می‌شود که در آن بر وفاداری گروهی و تعهدات شخصی نسبت به دیگران در جامعه تأکید می‌شود. بر این اساس یکی از ویژگی‌های جوامع اجتماع‌گرا وجود تعهدات است. لیکن سنج‌های به‌هم‌پیوستگی اغلب نه بر بُعد شناختی (منظور تعهد و التزام و درگیری است چنان‌که در نظریه کنترل مد نظر است) که بر بُعد احساسی و عاطفی تأکید داشته‌اند و میزان پیوند عاطفی و وابستگی را مورد بررسی قرار می‌دهند و قادر نیستند تا به‌طور قطع بررسی کنند که به‌هم‌پیوستگی افراد تا چه اندازه با تعهد همراه است. در بررسی ارزیابی به‌هم‌پیوستگی (حسان و همکاران، ۲۰۱۸؛ هان و همکاران^۲، ۲۰۱۶؛ فیروزجائیان و توکلی، ۱۳۹۵؛ علیوردی‌نیا و حسنی، ۱۳۹۴) در نظریه بریثویت، بر ارتباطات افراد و پیوندهای عاطفی تأکید شده است لیکن تعهدات عامل مهمی است که تعهد به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی، پیروی از آن‌ها و... را به همراه دارد که منجر به تأثیرگذاری بر فرایند شرمساری، بازپذیری، انگ‌زنی و رفتار انحرافی می‌گردد. بدین ترتیب، می‌بایست در پردازش‌های بعدی سنج‌های مورد استفاده جهت سنجش به‌هم‌پیوستگی به این نکته توجه شود. به‌علاوه، هیرشی پیوند ضعیف فرد با جامعه متعارف را عاملی جهت اعمال رفتارهای ضد اجتماعی معرفی کرده است. هم‌چنین، اسونسون (۲۰۰۴: ۴۷۹) رهایی از پیوندها را به‌دلیل رهایی از توجه به نظرات دیگران مهم، عاملی در مسیر آزادی در ارتکاب رفتارهای انحرافی می‌داند. بر این اساس شاید بتوان گفت که در بستر مورد بررسی دانشجویان میزان متوسطی از به‌هم‌پیوستگی با خانواده و استادان را نشان داده‌اند، لیکن زمانی که این پیوندها به تمامی قوی نباشد همان‌گونه که حسنی (۱۳۹۴: ۲۵۲) اذعان داشته، افراد با دوستان و همالان هم‌ذات‌پنداری می‌کنند که اغلب راهبردهای جامعه‌پذیری ضعیف‌تری را انتقال می‌دهند و راه را برای ورود به‌حیطه رفتارهای انحرافی باز می‌کنند.

فرضیه پنجم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی منفی از پذیرش شرم است در میان دانشجویان تحت بررسی تأیید نمی‌شود. نتایج مذاقه در ضرایب استاندارد رگرسیونی گواه آنند که این متغیر تنها با بعد مصرف مواد و انحرافات جنسی در دانشجویان رابطه معکوس و معناداری را نشان داده است. در این زمینه هریس (۲۰۱۷: ۶۹) معتقد است که وقتی افراد با موقعیتی شرم‌آور مواجه می‌شوند، می‌توانند احساسات منفی را به‌طور مختلف مدیریت کنند که هم تحت تأثیر ویژگی‌های فردی و هم از بافت اجتماعی است. پذیرش شرم امکان تخلیه احساسات منفی را فراهم می‌آورد لیکن این تخلیه به‌صورت رفتارهای مخرب نخواهد بود. بر این مبنا پذیرش شرم در حیطه مصرف مواد و انحرافات جنسی که از جمله رفتارهای خودآسیب‌رسان هستند، امکان مدیریت سالم آن را فراهم می‌آورد. چرا که دانشجویان با پذیرش شرم، احساسات منفی را به شیوه‌ای سالم تخلیه می‌کنند که همین موضوع آنان را از رفتارهای خودآسیب‌رسان دور می‌سازد. هم‌چنین همان‌گونه که هریس (۲۰۱۷) اذعان می‌دارد، در این مسیر بافت اجتماعی تأثیر برجسته‌ای بر نوع مدیریت افراد دارد. بسترها و بافت‌های اجتماعی متفاوت می‌توانند طیفی از واکنش‌ها را در خود جای دهند که واکنش‌های متفاوتی از فراهم آوردن حمایت از فرد خاطی تا سرزنش و طرد وی را در بر گیرد. رفتارهایی از نوع خودآسیب‌رسان، رفتارهایی هستند که مدیریت آن‌ها نیاز به حمایت و پشتیبانی سایرین دارد. بدین ترتیب در بستری که به‌هم‌پیوستگی با خانواده و استادان تا حدودی وجود دارد، پذیرش می‌تواند با کسب حمایت از جانب آنان منجر به کاهش ارتکاب رفتارهای مخرب و خودآسیب‌رسانی چون مصرف مواد و انحرافات جنسی از سوی دانشجویان گردد. لیکن به‌طور کلی، فرضیه وجود رابطه‌ای معنادار و منفی بین پذیرش شرم و ارتکاب رفتارهای انحرافی توسط دانشجویان، در این نمونه رد می‌شود؛ که این یافته تجربی ناهم‌سو با یافته‌های احمد و بریثویت (۲۰۰۴)، مورفی و هلمر (۲۰۱۳) و فیتچ و نازارتیان (۲۰۱۹) در خصوص تأثیر پذیرش شرم بر بزهکاری و رفتارهای انحرافی بوده است. بدین ترتیب می‌توان اذعان داشت که پذیرش شرم بیشتر امری پسینی است که تأثیرات آن نه بر کاهش رفتارهای انحرافی که در زمان رویارویی با عواقب رفتار انحرافی و در مرحله ترمیم آسیب‌های پیش‌آمده قابل مشاهده است. بنابراین پذیرش شرم در روال‌های ترمیمی بسیار موثر است (گومز و همکاران^۳، ۲۰۲۱: ۹) و عنصری است که می‌توان از آن در کاهش یا ترمیم آسیب‌های حاصل از رفتار انحرافی استفاده کرد.

فرضیه ششم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی مثبت از جابه‌جایی شرم است» در میان دانشجویان پاسخگو تأیید می‌شود و این نتایج هم‌سو با یافته‌های احمد و بریثویت (۲۰۰۴)، مورفی و هلمر (۲۰۱۳) و فیتچ و نازارتیان (۲۰۱۹) بوده است. بررسی دقیق‌تر ضرایب استاندارد رگرسیون در تحلیل ابعاد رفتارهای انحرافی نشان می‌دهند که این متغیر با ابعاد مصرف مواد و انحرافات جنسی، وندالیسم و سرقت و نیز قلدری

¹ Edelman & Harris

² Han & et al.

³ Gomez et al

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

رابطه معناداری دارد. متغیر جابه‌جایی شرم، بر خلاف مفروضات نظری تأثیر معکوسی بر بعد مصرف مواد و انحرافات جنسی داشته، درحالی‌که رابطه این متغیر با دو بعد وندالیسم و سرقت و نیز قلدری مثبت ارزیابی شده است. شاید بتوان گفت، ابعاد وندالیسم و سرقت و نیز قلدری به‌لحاظ ماهیت هم‌خوانی و سنخیت زیادی با آن‌چه در درون فرایند جابه‌جایی می‌گذرد، دارند. منظور از این گفته آن است که در تمامی این نوع رفتارهای انحرافی، یک «دیگری» یا «قربانی» وجود دارد که به‌نوعی تحت تأثیر رفتار فرد خاطی قرار می‌گیرد. هم‌چنین به‌لحاظ ماهیتی این نوع رفتارها حدی از خشونت، خشم، سرزنش و... را بر فرد دیگری منعکس می‌کنند. بر این اساس فرایند جابه‌جایی که هریس (۲۰۱۷) آن را شرم نادیده گرفته‌شده^۱ می‌نامد، زمانی شکل می‌گیرد که فرد مسئولیت کار خود را نمی‌پذیرد و سعی می‌کند خشم و سرزنش خود را به دیگران روانه کند. در سازوکار جابه‌جایی شرم است که قربانی شکل می‌گیرد. بریتویت (۲۰۰۶: ۱۱) در این خصوص به تیپ‌شناسی برجسته‌ای از احمد (۲۰۰۱) اشاره می‌کند که در آن افراد قلدر، افرادی هستند که دو ویژگی دارند: در مقابل پذیرش شرم مقاومت می‌کنند و نیز شرم خود را جابه‌جا می‌کنند. بر این مبنا، نوع و ماهیت رفتارهای انحرافی بر نوع سازوکار اتخاذ شده مدیریت شرم توسط افراد اثرگذار است و میزانی از هم‌سنجی در آن دیده می‌شود. اساساً همان‌گونه که از ادبیات نظری در خصوص این متغیر بر می‌آید، غفلت از احساس شرم و بروز آن به شیوه‌هایی نظیر سرزنش دیگران و بیرونی‌سازی آن از طریق خشم تلافی‌جویانه باعث تشدید رفتارهای انحرافی می‌گردد. مطالعات بسیاری (احمد، ۲۰۰۱؛ احمد و بریتویت، ۲۰۰۴؛ احمد و بریتویت، ۲۰۰۵: ۳۰۳) نشان داده‌اند که جابه‌جایی شرم با سطوح بالاتر قلدری مرتبط است.

فرضیه هفتم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی مثبت از درونی‌سازی شرم است» در میان دانشجویان مورد بررسی تأیید نمی‌شود که این یافته ناهم‌سو با یافته‌های احمد و بریتویت (۲۰۰۴)، مورفی و هلمر (۲۰۱۳) و فیتچ و نازارتیان (۲۰۱۹) بوده است که تأثیر معنادار و مثبت درونی‌سازی شرم بر رفتار انحرافی را مفروض دانسته‌اند. لیکن بررسی‌های دقیق‌تر در ضرایب استاندارد رگرسیون گواه آنند که متغیر درونی‌سازی شرم تنها با بعد تقلب رابطه‌ای معنادار و معکوس دارد که این نتایج با آرای با لوری^۲ (۲۰۱۸: ۳۱) هم‌سو است که درونی‌سازی را نوعی سازوکار مثبت در مدیریت شرم در نظر می‌گیرد که در جهت ترمیم آسیب وارده می‌داند. لیکن از آنجا که درونی‌سازی شرم در دانشجویان دختر با ابعاد وندالیسم و سرقت و نیز تخلقات رایانه‌ای رابطه‌ای معنادار و مثبت داشته است، می‌توان چنین دریافت که در جامعه ما، واکنش دختران به درونی شدن شرم، با احساسات ناامیدکننده و منفی نسبت به خود همراه است. همان‌گونه که پونتزر (۲۰۱۰: ۲۶۳) در خصوص تعریف درونی‌سازی شرم عنوان داشته می‌توان گفت آنان درونی‌شدن شرم را با احساس سرزنش خود، از خودبیگانگی، خود را قربانی دیدن، ترس دائمی از طرد دیگران، حقارت، نقص، درماندگی و خودکم‌بینی معنا می‌کنند و بر این اساس است که افزایش درونی‌سازی شرم در دانشجویان دختر منجر به افزایش میزان رفتارهای انحرافی آنان در این ابعاد می‌گردد.

فرضیه هشتم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی مثبت از ارتباط با دوستان منحرف است» در میان دانشجویان بررسی شده تأیید می‌شود که این دستاورد تجربی، هم‌سو با یافته‌های بنت (۱۹۹۷)، لسونگز و تاپسون (۲۰۰۷) و اسونسون (۲۰۱۳) بوده است. با دقت در ضرایب استاندارد رگرسیونی می‌توان گفت ارتباط با دوستان منحرف در تبیین رفتار انحرافی و نیز تمامی ابعاد آن در دانشجویان مورد بررسی تأثیرگذار بوده و به‌عنوان یکی از قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتار انحرافی در میان دانشجویان است. بنابراین متغیر دوستان منحرف نقش مهمی در میزان ارتکاب دانشجویان به رفتارهای انحرافی دارد. زیرا جوانان از طریق ارتباط با دوستان منحرف و ورود به خرده‌فرهنگ‌های انحرافی با بازتعریفی جذاب از جرم مواجه می‌شوند که می‌تواند آنان را به سمت ارتکاب جرم هدایت کند. یافته‌ها در باب نقش متغیر دوستان منحرف (ارتباط و صمیمیت) در ارتکاب رفتارهای انحرافی توسط دانشجویان، نظریه شرمساری بازپذیرنده را به نیاکان خود یعنی نظریه پیوند افتراقی، یادگیری اجتماعی و نظریات خرده‌فرهنگی نزدیک می‌سازد. تأثیر پیوندهای افتراقی همالان بر رفتار انحرافی در میان یافته‌های اثبات و تکرار شده جرم‌شناسی دیده می‌شود. آرچر و فلکسون^۳ (۲۰۲۱: ۱) ضمن تأکید بر مفهوم معاشرت ساختارنیافته^۴ با همالان در واقع به اجتماعی‌شدن غیررسمی فرد توسط آنان اشاره دارند و بر اهمیت نقش همالان در بروز رفتارهای انحرافی صحنه می‌گذارند. این تأکید با فراخوانی آرای ارکرز در باب یادگیری اجتماعی

¹ unacknowledged shame

² Lory

³ Archer & Flexon

⁴ unstructured socializing

انصاری، پریا؛ علیوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

صورت می‌پذیرد و این ایده که رفتار انحرافی از خلال تعاملات اجتماعی یادگیری می‌شود (هنگستلر و همکاران^۱، ۲۰۲۲: ۳) را به ذهن متبادر می‌سازد و رفتارهای انحرافی را نتیجه هم‌نشینی افتراقی در نظر می‌گیرد. هم‌چنین، تایتل و همکاران (۲۰۰۳: ۵۹۴) معتقدند که قرار گرفتن در معرض خرده‌فرهنگ‌های منحرف، بستری حمایتی، توجیهی و تقویتی برای بازگشت به جرم ایجاد می‌کند. بنابراین، می‌توان هم‌آوا با گلنادر^۲ (۲۰۲۰: ۱۳۰۴) اذعان داشت که احاطه فرد با دوستانی که به نقض هنجارها و قوانین اقدام می‌ورزند، نه تنها رفتارهای نامتعارف که احتمال بازگشت به جرم را نیز افزایش می‌دهند.

فرضیه نهم، «رفتارهای انحرافی دانشجویان تابعی منفی از پایداری به ارزش‌های اخلاقی است» در میان دانشجویان مورد بررسی تأیید می‌شود و این متغیر در تحلیل رگرسیونی قوی‌ترین عامل با تأثیر معکوس بر رفتارهای انحرافی بوده است. بنابراین یافته‌ها هم‌سو با یافته‌های مطالعه اسونسون و همکاران (۲۰۱۳) بوده است. اساساً ارزش‌های اخلاقی به‌واسطه به‌هم‌پیوستگی قوی با خانواده و استادان و نیز فقدان یا پایین بودن میزان ارتباط با دوستان منحرف که اسونسون و همکاران (۲۰۱۳) آن‌ها را متغیرها اجتماعی شدن می‌نامند، در فرد نهادینه می‌گردند که توانسته بر رفتارهای انحرافی دانشجویان اثرگذار باشد. در خصوص تأثیرگذاری باورهای اخلاقی بر رفتار انحرافی دانشجویان می‌توان چنین استدلال کرد که اساساً باورهای اخلاقی جامعه در بنا نهادن احساسات منفی نظیر شرمساری و احساس گناه در افراد نقش غیرقابل انکاری دارند. اعضای جامعه با باورهای اخلاقی خود به‌گونه‌ای رفتار می‌کنند که گویی واقعیت‌هایی بسیار شبیه واقعیت‌های علمی عینی و قابل مشاهده در مورد جهان هستند. این عینیت درک شده افراد را برمی‌انگیزد تا از باورهای اخلاقی خود دفاع کنند و برای انجام آن احساس توجیه کنند. مطابق با این مفهوم، مردم اغلب به تخلفات اخلاقی با ابراز خشم اخلاقی پاسخ می‌دهند، که مشخصه آن با نسبت دادن منفی به متخلف، ابراز عاطفه منفی و تنبیه است (مولن و ندلر^۳، ۲۰۰۸: ۱۲۴۳). بنابراین ارزش‌های اخلاقی جامعه در فرد به فرد اعضا حلول می‌یابد و تخطی از آن نیز از سمت همان جامعه با واکنش‌هایی منفی نظیر ایجاد شرمساری همراه است. بر این اساس است که ارزش‌های اخلاقی در ایجاد جامعه‌ای سازگارتر نقش دارد و ارتکاب رفتارهای انحرافی را در میان اعضای خود تقلیل می‌دهد. هم‌چنین علاوه بر تأثیرگذاری مثبت ارزش‌های اخلاقی، بروز هر گونه خللی در ساختار این ارزش‌ها نیز می‌تواند تأثیر منفی ایجاد کند. بر این مبنا اگر بنیان ارزش‌های اخلاقی در گروهی سست باشد، احتمال کشیده شدن اعضای گروه به رفتارهای انحرافی به‌دلیل هم‌نوایی با هنجارهای گروه که ارزش‌های انحرافی را تبلیغ می‌کنند، وجود دارد. المرس و همکاران^۴ (۲۰۱۷: ۱۸۲) معتقدند گاهی اوقات افراد به‌دلیل فشارهای گروهی به رفتارهایی که ممکن است غیراخلاقی تلقی شود، اصرار می‌کنند. تا زمانی که هنجارهای اخلاقی گروه چنین رفتاری را تایید یا تجویز می‌کند، افراد انگیزه دارند تا اعمالی را به نمایش بگذارند که به‌عنوان یک عضو «خوب» و «مناسب» گروه مورد احترام قرار گیرند. در واقع، این موضوع در درک نقش اخلاق و قضاوت‌های اخلاقی برای تنظیم رفتار فردی در زمینه‌های گروهی به ما کمک می‌کند. بر این مبنا می‌توان اذعان داشت که ارتباط پایین دانشجویان با دوستان منحرف عاملی در کاهش میزان رفتارهای انحرافی آنان بوده است، چرا که آنان از ارزش‌های گروهی انحرافی دور بوده‌اند و اغلب ارزش‌های اخلاقی را درونی ساخته‌اند. هم‌چنین در باب تأثیر خلل‌های ساختاری ارزش‌ها بر رفتارهای انحرافی می‌توان بیان داشت که برخی محققان (مامبو و نیامای^۵، ۲۰۲۲: ۲۹) معتقدند که علت رفتارهای انحرافی در جوامع، فرسودگی ساختارهای اخلاقی است و با اشاره به نظریه بی‌سازمانی اجتماعی علت بالای نرخ رفتارهای انحرافی را وخامت وضعیت کنترل اجتماعی غیررسمی معرفی می‌کند. کنترل غیررسمی با نظارت بر فرزندان میزان رفتارهای انحرافی را حتی در زمانی که جذابیت رفتارهای انحرافی بالا است، کاهش می‌دهد. بر این اساس یافته‌های پژوهش حاضر نشان از آن دارند که در خصوص نادرستی رفتارهای انحرافی مورد بررسی در مطالعه حاضر اجماع و وفاق اخلاقی وجود دارد و ساختارهای اخلاقی در این زمینه نشانی از فرسودگی ندارند؛ چرا که به‌واسطه به‌هم‌پیوستگی نسبی با خانواده و استادان و نیز ارتباطات کم با دوستان منحرف، کنترل غیررسمی در دانشجویان مورد بررسی عملکرد مناسبی داشته و آنان میزان پایداری از رفتارهای انحرافی را بروز داده‌اند.

¹ Hengstler et al.

² Gålnander

³ Mullen & Nadler

⁴ Ellemers et al.

⁵ Mambo & Nyamai

انصاری، پریا؛ علپوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده

در مجموع، چنان‌که مشاهده می‌گردد این نظریه قابلیت آن را دارد که در مرحله نظریه‌پردازی و نظریه‌آزمایی متوقف نشود و به مرزهای سیاست‌گذاری و اجرا وارد گردد. اساساً سیاست‌های نظریه حاضر قائل به درگیر ساختن تمامی سطوح جامعه و بهره‌گیری از توان کلیه نهادهای رسمی و غیررسمی در مقابله با رفتارهای انحرافی است، راهکارهای آن در سطوح مختلف از خانواده و نقش آن در جامعه‌پذیری و کنترل گرفته تا نهادهای قضایی و قانونی و نقش آنان در برخورد با مجرمین و صدور احکام قابل طرح است. بنابراین در پایان و بر اساس نقاط قوت و ضعفی که عناصر بنیادین نظریه در میان دانشجویان داشته‌اند، دلالت‌های سیاستی مطالعه حاضر، ارائه شده‌اند که کاربرد نظریه شرمساری بازپذیرنده را به‌تصویر می‌کشند. بدین مبنا برخی از سیاست‌ها در تلاش جهت رفع کاستی‌های متغیرهای بنیادی و افزایش اثرگذاری آن‌ها ارائه شده‌اند و از ورای یافته‌های مطالعات پیشین و نقصان آن در میان دانشجویان ایرانی، استخراج گردیده‌اند.

- **ارتقای به‌هم‌پیوستگی دانشجویان با خانواده از طریق سپری کردن زمان بیشتر در کنار یکدیگر:** به‌هم‌پیوستگی قوی با خانواده به‌عنوان بخشی از دیگران مهم فرد، در کنترل غیررسمی و پیشگیری از رفتارهای انحرافی نقش‌آفرین است. سپری کردن زمان بیش‌تر با فرزندان، تدارک دیدن تفریحات و دوره‌های صمیمی، تلاش جهت انجام گفت‌وگوهای سازنده و بی‌تکلف، درک شرایط فرزندان و رویارویی با دنیای آنان از زاویه‌نگاهی نزدیک به نگاه آنان می‌تواند به تقویت روابط درون خانواده انجامد.
- **ترویج تعاملات و ارتباطات دانشجویان با استادان جهت افزون‌سازی به‌هم‌پیوستگی:** تعامل صمیمانه با استادان دانشگاه به‌عنوان گروه مرجع می‌تواند به‌دلیل پایگاه نقشی معتبری که دارند، در هدایت دانشجویان موثر باشد. شکل‌گیری پیوند قوی با استادان و شناخت چهره به چهره و نزدیک با دانشجویان سبب می‌گردد تا آنان نسبت به وجهه خود حساس‌تر گردند و بیگانگی در فضای دانشگاه تقلیل یابد، هم‌چنین افراد نسبت به پیروی از اخلاقیات متعهدتر و شکلی از کنترل غیررسمی حکم‌فرما گردد.
- بهبود کم و کیف تعاملات بین فردی با گروه همسالان و دوستان؛ به‌هم‌پیوستگی هر چند عامل مهمی در کنترل غیررسمی رفتارهای انحرافی است، لیکن در این میان کم و کیف آن عنصری بسیار با اهمیت است. شدت و صمیمیت در روابط زمانی فرد را از رفتارهای انحرافی باز می‌دارد که با افراد صالح باشد. لذا حساسیت نسبت به ارتقای معیارهای دوست‌یابی، نوع دوستان، ویژگی‌های شخصیتی و نگرش‌های آنان در بهبود کم و کیف گروه‌های دوستی و همالان به‌عنوان گروه مرجعی قدرتمند که در سنین جوانی بر رفتارها و نگرش‌های فرد تأثیر گذارند، اهمیت دارد.
- **حساسیت نسبت به سبک‌های فرزندپروری در خانواده:** کنترل رفتارهای انحرافی و بازداری از آن منوط به نوع ارتباط خانواده به‌ویژه والدین با فرزندان است. سبک‌های فرزندپروری مبتنی بر بازخواست به جای روابط مبتنی بر مفاهمه، فرزندان را به رفتارهای انحرافی سوق می‌دهد. والدین می‌بایست نسبت به عدم اتخاذ روش‌های انگ‌زننده در مواجهه با رفتارهای نامتعارف فرزندان هوشیار باشند و شیوه‌هایی که بر مبنای گفت‌وگو و بازپذیری است را به‌عنوان الگوی عمل بر گیرند.
- **کمینه‌سازی پیامدهای مخرب برخوردهای رسمی توسط عاملین کنترل در دانشگاه در مواجهه با رفتارهای پرخطر دانشجویان:** عاملین کنترل در دانشگاه می‌توانند جهت مواجهه با دانشجویان خاطی سعه‌صدر بیشتری از خود نشان داده و ادغام و بازپذیری را جایگزین برخوردهای رسمی انگ‌زننده و مطرودساز کنند (علی‌وردی‌نیا و انصاری، ۱۳۹۸).
- **جایگزینی برخوردهای تنبیهی و قهرآمیز با برخوردهای ترمیمی و بازپذیرنده توسط عوامل کنترل در دانشگاه:** عاملین کنترل در دانشگاه می‌بایست برخوردهای انضباطی و قهرآمیز که عواقب سنگینی از جمله تغییر سرنوشت آموزشی فرد، سوق دادن وی به گروه‌های نامتعارف و به‌تبع آن تغییر در جایگاه اجتماعی او در آینده را به‌همراه دارد، با برخوردهای ترمیمی جهت رفع خطای صورت گرفته، جایگزین کنند.
- **اتخاذ نگاهی جامع به کنترل اجتماعی از سوی سیاست‌گذاران و توجه به ابعاد رسمی و غیررسمی کنترل اجتماعی در برخورد با انحرافات اجتماعی در جامعه:** نظر به تحولات اجتماعی گسترده در جوامع، نظام‌های مدیریتی، نیاز به شیوه‌های جدید کنترل اجتماعی در جامعه دیده می‌شود و از میزان کارایی روش‌های نظارت و کنترل رسمی و قدیمی که کنترل اجتماعی را تنها محدود به

بعد رسمی آن می‌دانست، کاسته شده است. سیاست‌گذاران می‌بایست رویکردی جامع نسبت به کنترل اجتماعی اتخاذ کنند و جامعه را نیز به سوی بعد غیررسمی آن سوق دهند.

- **پایه‌ریزی رویکردهای اجتماع‌محور در زمینه کنترل اجتماعی و کاهش جرم در جامعه:** امروزه حکمرانی جایگزین حکومت کردن شده است. جوامع پیشرو در حیطه کاهش جرم با اتخاذ شیوه‌های نوین حکمرانی قصد دارند بار مسئولیت کنترل اجتماعی را از دوش دستگاه قضایی و دولتی برداشته و در دیگر لایه‌های اجتماع توزیع کنند. این مهم عملی نمی‌گردد مگر با استقبال از رویکردهای اجتماع‌محوری که مشارکت از پایین به بالای تمامی سطوح جامعه را مطالبه می‌دارد.
- **ارتقای مفهوم شهروندی و تربیت شهروندان فعال جهت تقویت کنترل اجتماعی اجتماع‌محور و غیررسمی:** ورود به عرصه حکمرانی نوین که با تقلیل بدنه دولت و مشارکت لایه‌های زیرین جامعه همراه است، نیازمند بستری مساعد است و توجه به مفاهیم شهروندی و شهروندی فعال جهت ایجاد بستر مناسب راهگشا خواهد بود. شهروندان فعال با محیط خود در پیوند هستند و بدین واسطه جامعه به صورت غیررسمی در کنترل رفتارهای افراد نقش دارد.
- **اجتماع‌سازی در سطح کلان جهت ترویج تعامل و گفت‌وگو در جامعه:** اجتماع‌سازی را می‌توان به مثابه افزون‌سازی به هم‌پیوستگی در سطح خرد و روابط بین‌فردی دانست. این امر به واسطه تشدید به هم‌پیوستگی در میان اعضای جامعه نه تنها به ترویج تعامل و گفت‌وگو و گومحور در جامعه که از جمله الزامات دوران نوین هستند، دامن می‌زند بلکه به صورتی کارآمد و شایسته در باب بهبود و توانمندسازی کنترل غیررسمی جرم و انحرافات اجتماعی به خدمت گماشته می‌شود.
- **بهره‌گیری از افزایش تعهد به اجتماع و تقویت حس شهروندی جهت تقلیل تکرار رفتارهای انحرافی:** الزام افراد خاطی جهت پرداختن به فعالیت‌های ترمیمی و خدمات اجتماعی، ارتقای پایبندی به اجتماع و بهبود حس شهروندی را با خود به ارمغان می‌آورد و در نهایت منجر به تقلیل تکرار رفتارهای انحرافی و جرایم می‌گردد.
- **توسعه و نهادینه‌سازی عناصر تقلیل‌دهنده رفتارهای انحرافی و نامتعارف موجود در فرهنگ بومی:** از آن‌جا که اساس کار بریثویت بر پایه عناصر فرهنگی است، انجام اقدامات فرهنگی سازنده اساسی‌ترین وظیفه برنامه‌ریزان در پایه‌ریزی کنترل فرهنگی رفتارهای انحرافی است. توسعه و نهادینه‌سازی ویژگی‌ها و ارزش‌هایی چون اجتماع‌گرایی، به هم‌پیوستگی، شرمساری که به صورت بالقوه در جامعه و فرهنگ بومی ایران نمود برجسته‌ای دارند، کنترل فرهنگی را تواناتر می‌سازد.
- **بازتولید و بسط فرهنگ توبه و بخشش به عنوان خصایص فرهنگ دینی در جامعه و نظام قضایی:** فرهنگ بخشش که در دین اسلام وجود دارد قرابت فرهنگی زیادی با مفهوم بازپذیری و ترمیم دارند. نظام قضایی کشور، با تکیه بر شریعت اسلام پایه‌گذاری شده است و می‌تواند با استعانت از ویژگی‌ها و خصایص بازپذیرنده موجود در فرهنگ دینی در زمینه کنترل رفتارهای انحرافی و بازپذیری مجرمان راهگشا باشد.
- **اصلاح رویه قضایی کشور به واسطه جایگزینی نظام تنبیهی با نظام ترمیمی:** یکی از اساسی‌ترین دلالت‌های سیاستی مبتنی بر نظریه شرمساری بازپذیرنده، تلاش جهت ایجاد سنگ بنایی در اصلاح رویه قضایی کشور است. جایگزینی عدالت کیفری و تنبیهی با عدالت ترمیمی از پیشنهادات موکد مطالعه حاضر است که وجوه رسمی و غیررسمی را در هم آمیخته، رویه‌های قضایی را کوتاه کرده، قضات را در کنار مجرمین و قربانیان قرار داده و بازپذیری را محقق می‌سازد. احکام صادره و اعمال مجازات‌ها از سوی دادگاه‌های قوه قضاییه باید رنگ و صبغه احکام ترمیمی به خود گیرند.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

مشارکت نویسندگان

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- ابراهیمی، نصیبه؛ کلانتری، کیومرث و صفری کاکرودی، عابدین (۱۳۹۷). تبیین نقش پلیس ترمیمی در شرمساری پیشگیرانه از تکرار جرم. *فصل‌نامه انتظام اجتماعی*، ۱۰ (۲): ۲۲۹-۲۵۰.
- ایمان، محمد تقی و مرحمتی، ندا (۱۳۹۳). تبیین جامعه‌شناختی گرایش جوانان به سبک زندگی مدرن در شهر شیراز. *فصل‌نامه جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۵ (۳): ۱-۲۰.
- بابایی فرد، اسدالله و بارانی، مرتضی (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر بر فردگرایی در میان دانشجویان دانشگاه‌های کاشان و علوم پزشکی کاشان. *فصل‌نامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)*، ۱۳ (۴): ۱۱۵-۱۵۲.
- باقری قوام‌آبادی، علیرضا (۱۴۰۰). *بررسی جرم‌شناختی مجازات‌های سالب حیثیت و پیامدهای آن با تأکید بر مفهوم بدن‌امی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه.
- جوانمرد، حبیب‌الله؛ عشقی عراقی، مهتاب؛ جهانگیری، محمد؛ آذرلو، میترا و آقاجانی، محمدرضا (۱۳۹۶). بررسی عوامل تأثیرگذار بر راه‌کارهای پیشگیرانه و امنیتی موثر بر میزان آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی ناشی از شیوع مصرف سیگار و مواد مخدر در بین دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان شهر اراک). *فصل‌نامه دانش انتظامی پلیس استان مرکزی*، ۵ (۳): ۲۹-۴۲.
- جهانگیر، منصور (۱۳۸۴). *قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: نشر دوران.
- حاجی ده‌آبادی، محمدعلی و کریمی، عبدالوهاب (۱۴۰۰). شرم و پیشگیری از جرم: از منظر دانش جرم‌شناسی و اخلاق اسلامی. *فصل‌نامه پژوهش‌های اخلاقی*، ۱۱ (۳): ۱۲۵-۱۴۶.
- حسنی، محمدرضا (۱۳۹۴). *شرمساری بازپذیرنده و بزهداری، تحلیل جامعه‌شناختی نظریه شرمساری بازپذیرکننده بریتویت در بستر خانواده*. رساله دکتری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.
- ریاحی، محمد اسماعیل و دارایی‌زاده، علی (۱۳۹۲). مدرنیته، سبک‌زندگی جوانان ایرانی و آسیب‌های اجتماعی فرا روی آن. *مجموعه مقالات کنگره ملی اوقات فراغت و سبک‌زندگی جوانان*، شیراز: وزارت ورزش و جوانان اداره کل ورزش و جوانان استان فارس، صص ۵۰۷-۵۲۱.
- شورای اجتماعی کشور (۱۳۹۶). «پیمایش ملی وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران (گزارش کشوری)». تهران: وزارت کشور.
- صدیقیان بیدگلی، فاطمه و لشگری، مجتبی (۱۳۹۶). بازشناسی و مرور نظام‌مند مسائل اجتماعی زندگی دانشجویی در ایران. *فصل‌نامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی*، ۲۳ (۳): ۱۱۵-۱۳۸.
- عطاشنه، منصور و کیایی، امین (۱۳۹۸). عدالت ترمیمی در اندیشه امام علی(ع). *فصل‌نامه پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه*، ۷ (۲۷): ۹۹-۱۱۶.
- علایی خرایم، سارا؛ بشرپور، سجاد؛ حاجلو، نادر و نریمانی، محمد (۱۴۰۰). طراحی و آزمون الگویی از پیش‌ابندهای خانوادگی و فردی گرایش به مصرف مواد در دانشجویان». *فصل‌نامه علمی/اعتیاد پژوهی*، ۱۵ (۵۹): ۱۱۱-۱۳۸.

انصاری، پریا؛ علوردی‌نیا، اکبر؛ شارع‌پور، محمود و نادر رازقی (۱۴۰۳). تبیین جامعه‌شناختی رفتارهای انحرافی دانشجویان: آزمون تجربی نظریه شرمساری بازپذیرنده بریتویت. *فصل‌نامه علمی جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۲): ۳۲-۵۶.

- علیزاده، حمید (۱۴۰۰). تحلیل فقهی-جرم‌شناختی نظریه شرمساری بازپذیرکننده. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.
- علیوردی‌نیا، اکبر و انصاری، پریا (۱۳۹۸). راهبردهای پیشگیری از جرم: عدالت ترمیمی بدیلی بر بازدارندگی سنتی و عدالت کیفری. فصل‌نامه راهبرد/اجتماعی و فرهنگی، ۸ (۳۰): ۱۴۷-۱۷۴.
- علیوردی‌نیا، اکبر و حسنی، محمدرضا (۱۳۹۳). شرمساری بازپذیرکننده به‌مثابه راهبرد فرهنگی در کنترل جرم. فصل‌نامه راهبرد/اجتماعی فرهنگی، ۳ (۱۰): ۷-۳۸.
- علیوردی‌نیا، اکبر و حسنی، محمدرضا (۱۳۹۴). شرمساری بازپذیرکننده و بزهکاری: آزمون تجربی نظریه تلفیقی بریث‌ویت. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۶ (۳): ۳-۳۷.
- علیوردی‌نیا، اکبر و شهریار یانه‌سری، نگار (۱۳۹۶). بررسی رفتار انحرافی دانشجویان: ارزیابی توان تبیینی نظریه‌های کلاسیک فشار و کنترل. فصل‌نامه جامعه‌پژوهی فرهنگی، ۸ (۲): ۹۱-۱۱۶.
- غلامی، حسین (۱۳۸۷). شرم و پیشگیری از تکرار جرم. فصل‌نامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۴ (۱۰): ۵۱-۸۵.
- غلامی، حسین (۱۳۹۸). عدالت ترمیمی. چاپ هشتم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- فیروزجائیان، علی‌اصغر و توکلی، جواد (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی قانون‌گریزی در رانندگی با تأکید بر نظریه کنترل اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر نکا). پژوهش‌های راهبردی/امنیت و نظم/اجتماعی، ۵ (۲): ۲۵-۴۰.
- کامکار، شبنم؛ فرخی، نورعلی؛ سلیمی بجنستانی، حسین و مردانی‌راد، مژگان (۱۳۹۹). تدوین و آزمون مدل علی‌گرایش به اعتیاد دانشجویان بر اساس متغیرهای تحمل پریشانی و تمایز یافتگی با میانجی‌گری ناگویی هیجانی. فصل‌نامه اعتیاد پژوهی سوء‌مصرف مواد، ۱۴ (۵۵): ۲۹-۴۶.
- مرجائی، هادی و غلامرضا کاشی، فاطمه (۱۳۹۶). گرایش به مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان: مقایسه دانشجویان بومی و غیربومی. فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۱۰ (۲): ۱۸۳-۲۱۰.
- موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی (۱۴۰۰). آمار دانشجویان دانشگاه‌ها و موسسات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. <https://irphe.ac.ir/content/1534/%D9%84%DB%8C%D8%B3%D8%AA%D8%B3%D8%A7%D9%84%D9%87%D8%A7%DB%8C%D8%AA%D8%AD%D8%B5%DB%8C%D9%84%DB%8C>، (۱۴۰۱/۱/۲۰)

References

- Ahmed, E., & Braithwaite, J. (2005). Forgiveness, shaming, shame and bullying. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 38(3), 298-323.
- Ahmed, E., & Braithwaite, J. (2005). Forgiveness, shaming, shame and bullying. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 38(3), 298-323.
- Ahmed, E., & Braithwaite, V. (2004). What, me ashamed? Shame management and school bullying. *Journal of Research in Crime and delinquency*, 41(3), 269-294.
- Ahmed, E. (2001). Shame Management: Regulating Bullying. Pp. 211-314 in *Shame Management through Reintegration*, edited by Eliza Ahmed, Nathan Harris, John Braithwaite, and Valerie Braithwaite. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Akers, R. L. (1990). Reintegrative Shaming: A New General Theory of Crime?. *Contemporary Sociology*, 19(5), 722-723.
- Baradel, M. (2021). The rise of shaming paternalism in Japan: recent tendencies in the Japanese criminal justice system. *Trends in Organized Crime*, 24(1), 23-41.

- Archer, R. J. L., & Flexon, J. L. (2021). Unstructured socializing with peers and delinquency: The Role of Mediation Through the Lens of Akers' (1998) Social Structure Social Learning Theory of Crime and Deviance. *American Journal of Criminal Justice*, 1-26.
- Artischeva, L., & Kirilov, P. (2019). The subjective experience of mental states in individuals with deviant behavior at a forecasting situation. *ARPHA Proceedings*, 1, 1683-1689.
- Bennett, K. J. (1997). *A family model of shaming and delinquency: A partial test of Braithwaite's reintegrative shaming theory*, faculty of the college of criminal justice.
- Benson, M. L., Alarid, L. F., Burton, V. S., & Cullen, F. T. (2011). Reintegration or stigmatization? Offenders' expectations of community re-entry. *Journal of Criminal Justice*, 39(5), 385-393.
- Botchkovar, E., & Tittle, C. R. (2008). Delineating the scope of Reintegrative Shaming theory: An explanation of contingencies using Russian data. *Social Science Research*, 37(3), 703-720.
- Braithwaite, J. (2020). Restorative justice and reintegrative shaming. In *Criminal Justice Theory* (pp. 281-308). Routledge.
- Braithwaite, J. (2006). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braithwaite, J. (2004). Restorative justice: Theories and worries. In *Visiting Experts' Papers: 123rd International Senior Seminar, Resource Material Series* (Vol. 63, pp. 77-56).
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Brisman, A., Carrabine, E., & South, N. (Eds.). (2017). *The Routledge companion to criminological theory and concepts* (p. 177). London: Routledge.
- Dansie, E. J. (2011). *A multigroup analysis of reintegrative shaming theory: An application to drunk driving offenses*, Utah state university, Logan, Utah.
- Edelman, M., & Harris, N. (2018). Reintegrative shaming. In *The Routledge Companion to Criminological Theory and Concepts* (pp. 475-479). Routledge.
- Ellemers, N., Pagliaro, S., & Barreto, M. (2017). Morality and behavioural regulation in groups: A social identity approach. In *European Review of Social Psychology*, Volume 24 (pp. 160-193). Routledge.
- Eteng, M. E., Abang, K. B., Uchegbue, H. O., & Ntamu, B. A. (2021). Social Media Involvement Level and Students' Deviant Behaviors in Nigerian Universities. *European Journal of Social Sciences*, 62(4), 151-159.
- Fitch, C. H. (2014). *Shaming, criminal offending, and conformity: The role of gender processes*. Kent State University.
- Fitch, C. H., & Nazaretian, Z. (2019). Examining gender differences in reintegrative shaming theory: the role of shame acknowledgment. *Crime, Law and Social Change*, 72(5), 527-546.
- Fitch, C. H., Nazaretian, Z., & Himmel, D. (2018). Exploring the efficacy of reintegrative shaming for non-predatory offending. *Criminal Behavior and Mental Health*, 28(4), 361-368.
- Furlas, G. N., & Cuffari, E. C. (2022). Enacting ought: ethics, anti-racism, and interactional possibilities. *Topoi*, 1-17.
- Gålnander, R. (2020). 'Shark in the Fish Tank': Secrets and Stigma in Relational Desistance from Crime. *The British Journal of Criminology*, 60(5), 1302-1319.
- Gomez, J. A., Rucinski, C. L., & Higgins-D'Alessandro, A. (2021). Promising pathways from school restorative practices to educational equity. *Journal of Moral Education*, 50(4), 452-470.
- Han, Y., Kim, H., & Lee, D. (2016). Application of social control theory to examine parent, teacher, and close friend attachment and substance use initiation among Korean Youth. *School Psychology International*, 37(4), 340-358.
- Hanimoglu, E. (2018). Deviant Behavior in School Setting. *Journal of Education and Training studies*, 6(10), 133-141.
- Harris, N. (2017). *Regulatory Theory: foundations and applications*, Published by ANU Press The Australian National University.
- Harris, N., Walgrave, L., & Braithwaite, J. (2004). Emotional dynamics in restorative conferences. *Theoretical criminology*, 8(2), 191-210.
- Hassan, M. S., Mahbob, M. H., Rahim, M. H. A., & Abd, H. (2018). Analysis informal social control scale toward integrity value of the young people. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(6), 189-208.

- Hengstler, S., Pryazhnykova, N., & Kühnel, S. (2022). How Employees Learn Information Security Policy Compliance Behavior: Toward a Social Learning Perspective. In *Thirtieth European Conference on Information Systems (ECIS 2022)*.
- Hirtenlehner, H., & Kunz, F. (2016). The interaction between self-control and morality in crime causation among older adults. *European Journal of Criminology*, 13(3), 393-409.
- Hodgson, J. (2022). *Restorative Justice, Shame and Stigma: Compounding Structural Inequalities in Relation to Gender*. In *Gender, Power and Restorative Justice* (pp. 107-144). Palgrave Macmillan, Cham.
- Hosser, D., Windzio, M., & Greve, W. (2008). Guilt and shame as predictors of recidivism: A longitudinal study with young prisoners. *Criminal Justice and Behavior*, 35(1), 138-152.
- Ievins, A. (2022). Power, shame and social relations in prisons for men convicted of sex offences. *Institute of Criminology*.
- Jiang, S., & Lambert, E. G. (2009). Views of formal and informal crime control and their correlates in China. *International Criminal Justice Review*, 19(1), 5-24.
- Jones, M., & Sims, B. (2016). Reintegrative shaming, redemption, and acceptance: A survey of Christian church goers in eastern North Carolina. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 14(4), 348-370.
- Kim, H. J., & Gerber, J. (2017). Shaming, reintegration, and restorative justice: Braithwaite in Australia, New Zealand, and around the globe. *The handbook of the history and philosophy of criminology*, 289-305.
- Koch, J. R., Wagner, B. G., & Roberts, A. E. (2021). Christian universities as moral communities: Drinking, sex, and drug use among university students in the United States. *The Social Science Journal*, 1-13.
- Lilly, J. R., Cullen, F. T., & Ball, R. A. (2018). *Criminological theory: Context and consequences*. Sage publications.
- Liu, L. (2020). Family, parochial, and public levels of social control and recidivism: An extension of the systemic model of social disorganization. *Crime & Delinquency*, 66(6-7), 864-886.
- Lory, G. (2018). *The Role of Shame: A Creative Look at Justice*. Georgia Southern University.
- Losoncz, I., & Tyson, G. (2007). Parental shaming and adolescent delinquency: A partial test of reintegrative shaming theory. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 40(2), 161-178.
- Lu, H., Zhang, L., & Miethe, T. D. (2002). Interdependency, communitarianism and reintegrative shaming in China. *The Social Science Journal*, 39(2), 189-201.
- Mambo, A. W., & Nyamai, D. K. (2022). Influence of Family on Deviant Behavior among Bachelor-Level Students in Kenya. *Journal of Education*, 2(4), 26-40.
- Mullen, E., & Nadler, J. (2008). Moral spillovers: The effect of moral violations on deviant behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(5), 1239-1245.
- Murphy, K., & Harris, N. (2007). Shaming, shame and recidivism: A test of reintegrative shaming theory in the white-collar crime context. *The British Journal of Criminology*, 47(6), 900-917.
- Murphy, K., & Helmer, I. (2013). Testing the importance of forgiveness for reducing repeat offending. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 46(1), 138-156.
- Pontzer, D. (2010). A theoretical test of bullying behavior: Parenting, personality, and the bully/victim relationship. *Journal of Family Violence*, 25(3), 259-273.
- Rebellon, C. J., Piquero, N. L., Piquero, A. R., & Tibbetts, S. G. (2010). Anticipated shaming and criminal offending. *Journal of Criminal Justice*, 38(5), 988-997.
- Rutter, N., & Barr, U. (2021). Being a 'good woman': Stigma, relationships and desistance. *Probation Journal*, 68(2), 166-185.
- Sakiyama, M., Lu, H., & Liang, B. (2011). Reintegrative shaming and juvenile delinquency in Japan. *Asian Journal of Criminology*, 6(2), 161.
- Schaible, L. M., & Hughes, L. A. (2011). Crime, shame, reintegration, and cross-national homicide: A Partial Test of Reintegrative Shaming Theory. *The Sociological Quarterly*, 52(1), 104-131.
- Scheuerman, H. L., & Keith, S. (2015). Implications of court versus conference: The relationship between perceptions of procedural justice and shame management. *Criminal Justice Policy Review*, 26(2), 156-182.

- Shadmanfaat, S. M., Choi, J., Kabiri, S., & Yun, I. (2020). Assessing the links between parenting practices, moral emotions, and cyberbullying perpetrations among a sample of Iranian sports fans. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 64(16), 1674-1695.
- Sinclair, E. (2021) Indigenous Reintegrative Shaming: A Comparison of Indigenous Legal Traditions of Canada and Braithwaite's Theory of Reintegrative Shaming. *Bridges: An Undergraduate Journal of Contemporary Connections*, 5(1), 1-12.
- Stuewig, J., Tangney, J. P., Heigel, C., Harty, L., & McCloskey, L. (2010). Shaming, blaming, and maiming: Functional links among the moral emotions, externalization of blame, and aggression. *Journal of research in personality*, 44(1), 91-102.
- Svensson, R., Pauwels, L. J., Weerman, F. M., & Bruinsma, G. J. (2017). Explaining individual changes in moral values and moral emotions among adolescent boys and girls: A fixed-effects analysis. *European journal of criminology*, 14(3), 290-308.
- Svensson, R., Weerman, F. M., Pauwels, L. J., Bruinsma, G. J., & Bernasco, W. (2013). Moral emotions and offending: Do feelings of anticipated shame and guilt mediate the effect of socialization on offending?. *European Journal of Criminology*, 10(1), 22-39.
- Svensson, R. (2004). Shame as a consequence of the parent-child relationship: A study of gender differences in juvenile delinquency. *European Journal of Criminology*, 1(4), 477-504.
- Tittle, C. R., Bratton, J., & Gertz, M. G. (2003). A test of a micro-level application of shaming theory. *Social problems*, 50(4), 592-617.
- Walters, G. D. (2020). Crime and social cognition: a meta-analytic review of the developmental roots of adult criminal thinking. *Journal of Experimental Criminology*, 1-25.
- Zhang, L., & Messner, S. F. (1999). Bonds to the work unit and official offense status in urban China. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 43(3), 375-390.
- Zhang, L., & Zhang, S. (2004). Reintegrative shaming and predatory delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 41(4), 433-453.
- Zhang, L., Zhou, D., Messner, S. F., Liska, A. E., Krohn, M. D., Liu, J., & Lu, Z. (1996). Crime prevention in a communitarian society: Bang-jiao and tiao-jie in the People's Republic of China. *Justice Quarterly*, 13(2), 199-222.